

A1 Osady

Na začiatku 20. storočia viedla prevažná väčšina európskych Rómov a Sintov usadený spôsob života. Keď vznikla táto fotografia, rómska dedina Stegersbach bola domovom pre viac ako 200 ľudí a v rakúskej provincii Burgenland žilo v 130 osadách a samotách, podobných tým na fotografii i, viac ako 8000 Rómov a Sintov až do roku 1938.

1910

1951

1931

💡 Vedeli ste, že

... v strednej a východnej Európe sú celé dediny a predmestia, kde žili Rómovia aj niekoľko storočí?

✎ Úloha

Rozdeľte fotografiu na tri časti a umiestnite kus papiera na dve z nich. Opíšte, čo vidíte na jednotlivých častiach fotografie.

📷 Fotografia

Fotografia rómskej svadby v Stegersbachu v južnom Burgenlande vytvorená pre reportérov z rakúskej štátnej rozhlasovej spoločnosti RAVAG. Oddelenie súčasnej histórie, Viedenská univerzita, Rakúsko

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/a>

A2 Stredná trieda

Vo väčšine krajín západnej Európy mali Sintovia a Rómovia niekoľko storočí zakázané vstupovať do obchodných spolkov a cechov, mnohí z nich sa preto stali predajcami a obchodníkmi. Hlavne v západnej Európe sa mnohí Sintovia a Rómovia stali úspešnými podnikateľmi a ich deti navštevovali miestne školy. Rómovia a Sintovia slúžili aj ako vojaci v prvej svetovej vojne. Za ich služby kráľovi a krajine boli dokonca niektorí z nich povýšení do šľachtického stavu.

1910

1951

1935

💡 Vedeli ste, že

... mnohí Sintovia a Rómovia kupovali a predávali výrobky na trhoch a jarmokoch alebo chodili z domu do domu ako podomoví obchodníci? Iní zase vlastnili stajne alebo kolotoče na jarmokoch a v zábavných parkoch. Rovnako aj mnoho kín prevádzkovali sintské a rómske rodiny.

✎ Úloha

Opíšte šaty, ktoré majú oblečené ľudia na fotografii i. Čo by ste povedali o atmosfére na fotografii i? Pri akej príležitosti podľa vás fotografia vznikla?

📷 Fotografia

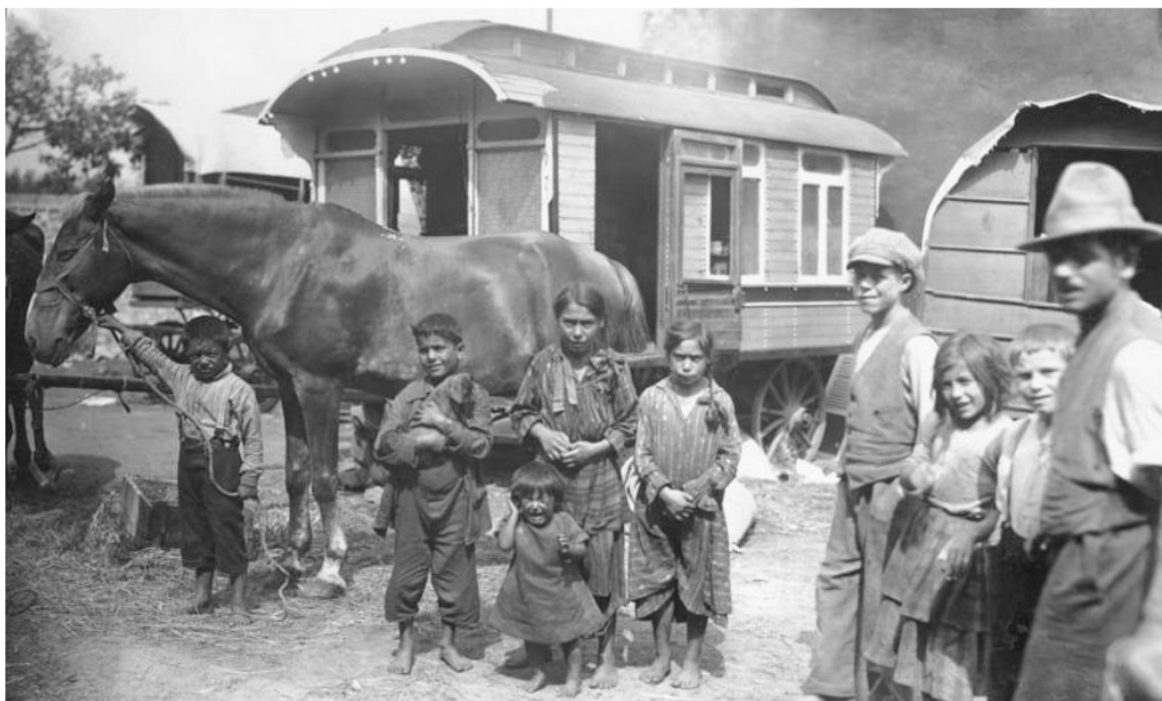
Sint Max Bamberger (vpravo) so svojou rodinou na fotografii i z roku 1935. Dokumentačné a kultúrne centrum nemeckých Sintov a Rómov, Heidelberg, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/a>

A3 Kočujúci majstri a remeselníci

Zatiaľ čo väčšina Rómov zo strednej Európy sa usadila pred stovkami rokov, niektorí Sintovia zo západnej Európy ďalej cestovali v karavanoch na rôzne obchodné trhy. Obchodovali s dobytkom, koňmi a kovmi alebo pracovali ako kováči, brusiči a klampiari. Zväčša putovali po tradičných cestách počas leta a na zimu sa vracali do svojich rodných miest a dedín

1910

1951

1926

💡 Vedeli ste, že

... pred rokom 1950 žilo vo väčšine krajín Európy mnoho kočovníkov, ktorí neboli Rómovia ani Sintovia? Žili so svojimi rodinami v karavanoch a cestovali z miesta na miesto, aby si našli prácu.

✎ Úloha

Porovnajte fotografi e na stranách A.2 a A.3. Čo vám hovoria fotografi e o životoch dvoch rodín? Viete vymenovať tri príklady ľudí, ktorí kvôli práci často cestovali z miesta na miesto? Aké sú výhody a nevýhody takého života?

📷 Fotografia

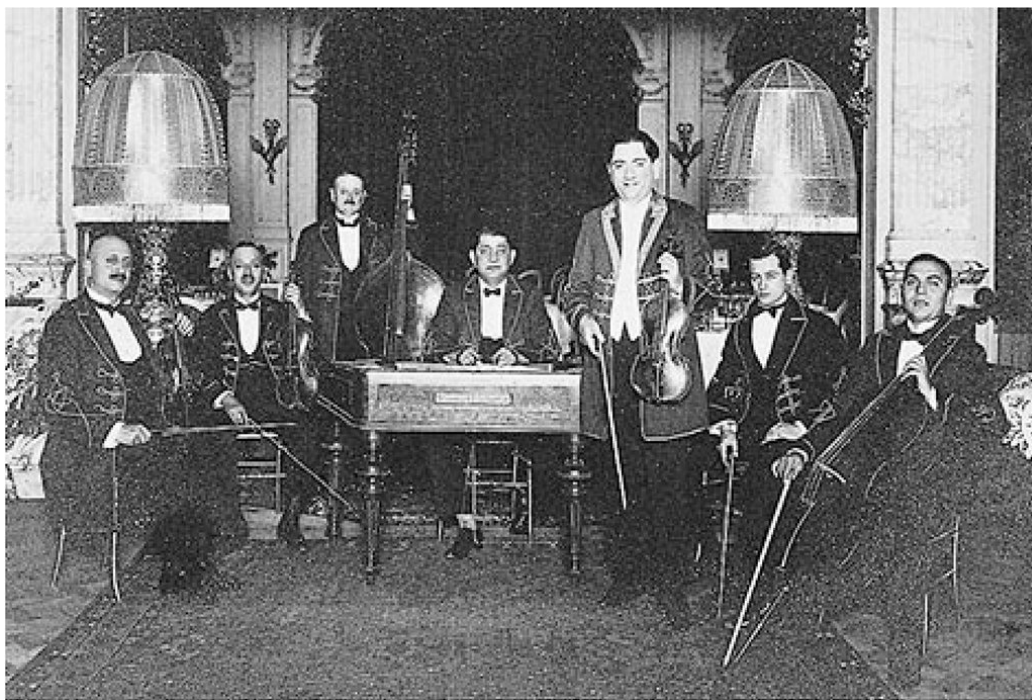
Kočujúca nemecká rodina Sintov so svojim karavanom. Obecný archív v Ravensburgu, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/a>

A4 Profesionálni hudobníci

Celé stáročia boli Sintovia a Rómovia zamestnávaní šľachtou ako profesionálni hudobníci alebo hrávali v koncertných sálach. Od 19. storočia navštevovali hudobné školy, konzervatóriá a univerzity. Pre mnohé chudobné rómske rodiny bolo hranie na svadbách a zábavách doplnkovým zdrojom fi nancií. Veľa rómskych deti sa stále učí hrať na hudobné nástroje od svojich rodičov.

1910

1951

1930-38

💡 Vedeli ste, že

... takzvaná cigánska hudba, ktorú hrávali "cigánske kapely" vznikla vďaka maďarským hudobníkom v 19. storočí? Nemá nič spoločné s tradičnou sintskou a rómskou hudbou.

✎ Úloha

Poznáte nejaké známe rodiny hudobníkov? Zistite viac o rómskej hudbe a o rómskych hudobníkoch vo vašej krajine.

📷 Fotografia

Maďarský Cigánsky Orchester Bélu Ruhu v hoteli v holandskom Haagu v 30. rokoch 20. storočia. Etnografické múzeum, Budapešť, Maďarsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/a>

A5 Pomocníci na statkoch

Rómovia v strednej Európe pracovali väčšinou ako roľnícki robotníci na veľkých statkoch a ako sezónni pomocníci pomáhajúci menším farmárom so zberom úrody. V prešovskom a košickom kraji na východe Slovenska tvorili Rómovia, usídlení v tomto regióne niekoľko storočí, vysoké percento vidieckeho obyvateľstva.

1910

1951

1930-40

💡 Vedeli ste, že

... v strednej a východnej Európe sa mnohým roľníkom neplatilo peniazmi, ale jedlom?

... za svoju prácu si niekedy mohli postaviť domy na pozemku svojho zamestnávateľa alebo na obecnej pôde v dedine?

✎ Úloha

Opíšte, čo robia ľudia na fotografii i. Akému typu práce sa venujú deti vo vašej krajine? Aký zákon sa vzťahuje na takúto prácu?

📷 Fotografia

“Všetci pomáhajú s prípravami...”. Fotografii a rodiny vyrábajúcej tehly na východnom Slovensku. Krajské múzeum v Prešove, Slovensko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/a>

A6 Remeselníci

Mnohí z usadených Rómov cestovali počas zimy po okolí svojho bydliska ako klampiari, brusiči a hudobníci, iní boli vyučení košíkári alebo drevorezbári vyrábajúci vane, sudy, lyžice či metly

1910

1951

1928-34

💡 Vedeli ste, že

... policajti pravidelne robili razie do rómskych a sintsých osád a mali zoznamy ich obyvateľov?

... jednou z hlavných úloh medzinárodnej policajnej organizácie Interpol bolo sledovanie a registrácia Rómov a Sintov?

✎ Úloha

Ako zachytil policajný fotograf ľudí na fotografi i? Čo vykonávajú ľudia na fotografi i? Prečo boli ľudia takto fotografovaní?

📷 Fotografia

Fotografi a z policajnej razie v rómskej osade v dedine Gritsch v Burgenlande v Rakúsku. Všetci ľudia žijúci v dome museli stáť vonku so svojim príslušenstvom. Fotografi a bola zhotovená ako záznam pre políciu. Burgenlandský regionálny archív, Eisenstadt, Rakúsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/a>

A7 Žiak

Karl Stojka sa narodil v roku 1931 v malej dedine v Dolnom Rakúsku. Jeho rodina patrila do rómskej podskupiny Lovarov. Boli to majetní obchodníci s koňmi, ktorí v lete cestovali cez kraje Štajersko, Burgenland a Dolné Rakúsko. Počas zimy zväčša ostávali niekde v okolí Viedne. Po nacistickej okupácii Rakúska rodiny viac nemohli v lete cestovať a usadili sa vo Viedni. Deti - Karl a jeho tri sestry a dvaja bratia - išli do školy vo Viedni a čoskoro si tam našli mnohých priateľov. Oficiálne meno jeho otca bolo Karl Horvath, ale každý ho poznal pod menom Wakar. Dievčenské meno jeho matky bolo Sidi Stojka, ale často používali meno Rigó, keďže boli príbuzní veľkej a známej lovárskej rodiny.

💡 Vedeli ste, že

... počas holokaustu bolo zabitých odhadom 1,5 milióna detí, z ktorých približne 1,2 milión bolo židovských?

... deti boli jednou z najväčších skupín obetí nacistického režimu?

✎ Úloha

Aké iné podskupiny Rómov a Sintov existujú?

📷 Fotografia

Fotografi a Karla Stojku, keď mal 9 rokov, zhotovená vo Viedni v roku 1940. Nemecký federálny archív Berlin Lichterfelde, Nemecko.

1910

1951

1940

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/a>

A8 Osudný stereotyp

V 19. storočí sa stereotypy o Rómoch a Sintoch stali každodennou súčasťou novin, kníh a fotografií. "Cigánske" pohľadnice sa stali veľmi populárnymi v prvej polovici 20. storočia. Zobrazovali túžbu ľudí po slobodnom spôsobe života. Väčšina ľudí, ktorá nikdy nemala osobnú skúsenosť s Rómami alebo Sintami, si o nich vytvárala predstavu na základe takýchto ilustrácií.

1910

1951

1910-30

💡 Vedeli ste, že

... začiatkom 20. storočia už viac ako 90 percent európskych Rómov a Sintov nežilo v karavanoch? Spôsob života veľmi malej skupiny Rómov a Sintov sa stal stereotypom pre všetkých príslušníkov tejto etnickej skupiny.

✎ Úloha

Opíšte, čo vidíte na pohľadnici. Čo na nej jednotliví ľudia robia? Čo na obrázku zobrazené nie je?

📷 Fotografia

Pohľadnica z Čiech zo začiatku 20. storočia. Múzeum rómskej kultúry, Brno, Česká republika.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/a>

B1 Veľká hospodárska kríza

Počas veľkej hospodárskej krízy prišli o prácu milióny ľudí v strednej Európe. V tom čase len málo stredoeurópskych krajín poskytovalo zdravotné poistenie, podporu v nezamestnanosti či vyplácanie dôchodku. Nezamestnaní ľudia často opúšťali mestá a vracali sa na dediny, odkiaľ pochádzali, kde prebrali prácu Rómom. Mnohí Rómovia tak stratili akýkoľvek príjem, hladovali a zostali závislí od sociálnej podpory miestnych úradov. Napätie narastalo a niektoré obce sa jednoducho chceli týchto chudobných a hladných ľudí zbaviť.

1910

1951

1927-37

💡 Vedeli ste, že

... samosprávy mali povinnosť ubytovať a nakrmiť svojich najchudobnejších obyvateľov a zaplatiť im výdavky na doktora či nemocnicu?

... počas dvadsiatych a tridsiatych rokov 20. storočia vzrástla detská úmrtnosť medzi Rómami na viac ako 50 percent? Inými slovami, viac ako polovica všetkých rómskych detí zomrela pred dovŕšením druhého roka.

✎ Úloha

Porozprávajte sa o skupinách obyvateľov, ktoré sú z rôznych dôvodov odkázané na podporu spoločnosti. Posúďte, prečo je takáto podpora často spochybňovaná.

📷 Fotografia

Obyvatelia rómskej osady Oberwart v Rakúsku. Policajná fotografia a zhotovená v tridsiatych rokoch 20. storočia na ilustráciu práce polície. Burgenlandský regionálny archív, Eisenstadt, Rakúsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/b>

B2 Nežiadúca konkurencia

Klampiari cestovali z dediny do dediny a vidieckym rodinám opravovali hrnce a panvice. Počas veľkej hospodárskej krízy mnohí remeselníci a majitelia obchodov protestovali proti tejto konkurencii. Potulní obchodníci a remeselníci boli stále viac vytláčaní z trhov a jarmokov. Polícia Rómov a Sintov pravidelne zatýkala a za to, že vykonávajú svoju prácu, im udeľovala vysoké pokuty

1910

1951

1927-37

💡 Vedeli ste, že

... v záujme ochrany svojich vyučených pracovníkov, remeselníkov a obchodníkov rastúci počet obcí a miest, dokonca aj celé kraje, postavili účasť Rómov a Sintov na tradičných trhoch na svojom území mimo zákon?

✎ Úloha

Prečo ľudia akceptujú “nelegálnu” prácu? Aké nevýhody vyplývajú pre ľudí z nelegálnej práce?

📷 Fotografia

Potulní klampiari v dedine na severe Burgenlandu v Rakúsku v období medzi vojnami. Rakúska národná knižnica, Viedeň, Rakúsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/b>

B3 Neustále policajné kontroly

Od deväťdesiatych rokov 19. storočia čelili európski Rómovia a Sintovia stále väčšej pozornosti a kontrolám polície. Zavedené regulácie ovplyvňovali ich každodenný život a prácu. Rómovia a Sintovia, ktorí pracovali bez povolenia, dostávali pokuty, zatiaľ čo "potulovanie" a "žobranie" sa stali trestuhodnými zločinmi.

1910

1951

1919-37

💡 Vedeli ste, že

... pre mnohých policajných dôstojníkov bolo jednanie s "cigánmi" atraktívnou kariérou vyhliadkou, keďže mohli používať moderné techniky ako fotografovanie či odtlačky prstov a mali možnosť pracovať s kolegami z iných krajín?

✍ Úloha

Opíšte dojem, ktorý vyvoláva fotografia a. Zistite, či je žobranie vo vašej krajine alebo spoločnosti dovolené alebo protizákonné. Diskutujte o dôvodoch, ktoré viedli k zákazu žobrania a k udeľovaniu pokút.

📷 Fotografia

Polícia kontroluje identifi - kačné doklady muža počas razie v rómskej osade v Allhau v Burgenlande v medzivojnovom období. Burgenlandský regionálny archív, Eisenstadt, Rakúsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/b>

B4 Špeciálne identifi kačné doklady

Od roku 1912 vyžadovali francúzske úrady od ľudí bez trvalého pobytu, aby so sebou nosili "carnet anthropométrique". Bol to prvý dokument, v ktorom boli zaznamenané fyzické detaily a obsahoval tiež fotografiu a odtlačky prstov. Ostatné európske krajiny čoskoro francúzsky príklad nasledovali.

1910

1951

1912

💡 Vedeli ste, že

... Rómovia a Sintovia boli prví Európania, ktorí so sebou museli nosiť osobné identifi - kačné doklady?

... moderný pas sa začal používať až po druhej svetovej vojne?

✍ Úloha

Aké typy dokladov máte vystavené na svoju osobu? Koľko informácií o vás tieto dokumenty prezrádzajú? Čo hovoria doklady o danej osobe?

📷 Fotografia

Francúzsky "carnet anthropométrique" - špeciálny identifi kačný doklad pre ľudí bez trvalého bydliska, s fotografiami a odtlačkami prstov pri dolnom okraji dokumentu. Nič viac nie je o držiteľovi tohto dokumentu známe. Zbierka Emmanuela Filhola, Bordeaux, Francúzsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/b>

B5 Osobitná registrácia

So vzostupom moderného národného štátu koncom 19. storočia sa stala registrácia povinnou pre všetkých občanov. V dvadsiatych a tridsiatych rokoch 20. storočia rástol počet krajín, v ktorých začali miestne aj regionálne autority vytvárať "cigánske zoznamy" miestnej populácie Rómov a Sintov a vydávať im špeciálne identifikačné kartičky, ktoré museli po celý čas nosiť so sebou.

59.sz. Cigányigazolvány

Termete: kősep
Arca: bogara
Haja: kőzsupa
Bajusza: /
Szakála: /
Szemei: kék
Orra: pendle
Hiányzó fogai: /
Ismertető jele: miv.

Mellékneve: /
Szül. ideje: 1920
Szül. helye: Rabakeller
Illetőségi helye: Magyarudanya
Állandó tartózk. helye: kőre
Vallása: p. káth.
Családi állapota: házas
Házastársának neve: /
15 éven aluli gyermekei neve: /

Szüleinek neve: Horváth Karoly és Horváth Rozália
Foglalkozása: mőnincs
Vándoriparigazolvány száma: /
Engedélyezett lovainak száma: /
Főszolgabírósnál őrzött törzskönyvi lapjának száma: 59
Megjegyzések: /

Szentgotthárd, 1934. május 12
főszolgabíró

1910

1951

1937

💡 Vedeli ste, že

... vjednou z hlavných úloh Interpolu, medzinárodnej policajnej organizácie založenej v roku 1923 vo Viedni, bolo registrovať a posilniť kontroly európskej populácie Rómov a Sintov?

✎ Úloha

Existujú vo vašej krajine nejaké diskriminačné zákony proti jednotlivým sociálnym skupinám? Uveďte dva príklady. Má vaša krajina nejaké špeciálne zoznamy príslušníkov etnickej, jazykovej či náboženskej menšiny?

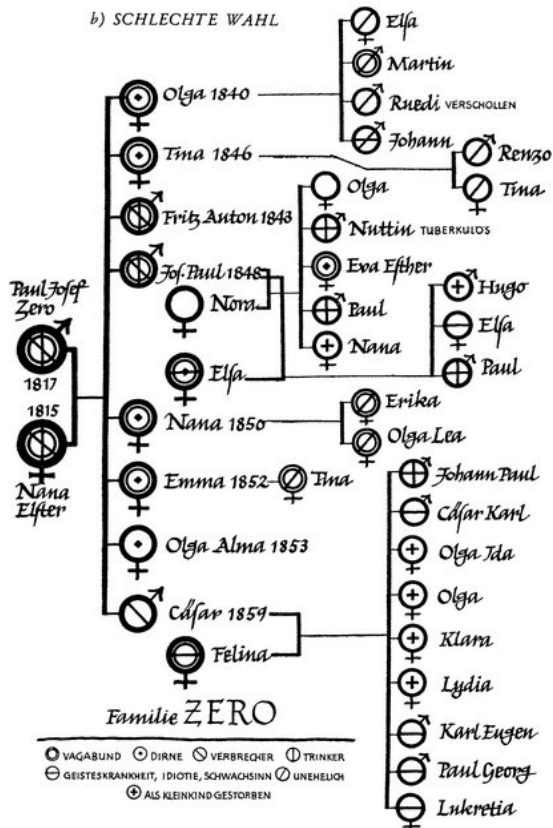
📷 Fotografia

"Cigánsky" doklad doplnený fotografiou a odtlačkami prstov vystavený na rakúsko-maďarskej hranici v meste Szentgotthárd v roku 1937. Zbierka Jánosa Barsonyho, Budapešť, Maďarsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/b>

B6 Eugenika

Eine einzige Mißheirat bedeutet oft Entartung und Schädigung des Erbgutes auf Generationen hinaus. Kranke, körperlich und geistig mißratene Kinder bringen Kummer, Leid und Not, wenn nicht gar Schande für die Eltern.

Rasistická teória, že Rómovia a Sintovia "kontaminovali" "genofond" európskej populácie bola prvýkrát predložená švajčiarskymi psychiatrami a neskôr si ju osvojili národní socialisti. V roku 1905 použil švajčiarsky psychiater a podporovateľ eugeniky Josef Jörger tento rodostrom, aby ukázal, ako bola rodina Nula údajne "znečistená" sobášom so ženou z kočovnej rodiny. Viacerí členovia rodiny boli v štúdiu označení nejasnými, zaujatými alebo moralizujúcimi výrazmi ako "prostitutka", "kriminálnik", "slabomyseľný" či "protizákonný". Podľa teórie eugeniky je sociálne správanie prevažne dedičné. Takže hnutie eugeniky odporúčalo zlepšenie genetického zloženia populácie pomocou "rasovej hygieny", vrátane násilnej sterilizácie, pokusov na ľuďoch a segregáciou "nežiadúcich" skupín.

💡 Vedeli ste, že

... Adolf Hitler nebol jediným prívržencom teórie eugeniky? Boli nimi aj známi politici či odborníci ako napríklad Winston Churchill, H.G. Wells, Theodore Roosevelt, George Bernard Shaw, John Maynard Keynes a Linus Pauling.

... hnutie eugeniky vzniklo v USA počas dvadsiatych a tridsiatych rokov 20. storočia, ale podobné programy boli zavádzané aj vo Švajčiarsku, Brazílii, Švédsku a v mnohých ďalších krajinách?

✍ Úloha

Ako sa o otázke "žiadúcich" a "nežiadúcich" členov spoločnosti diskutuje dnes?

📷 Fotografia

Rodostrom rodiny Nula (úmyselne negatívny pseudonym) Josefa Jörgera ilustrujúci teórie negatívnych efektov zmiešaných manželstiev s "kočovníkmi". Zbierka Thomasa Huonkera, Zurich, Švajčiarsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/b>

1900

1951

1905

B7 Segregácia

Predstavitelia obecného zastupiteľstva a politických strán sa zúčastňovali "cigánskych konferencií", aby riešili problémy miestnych autorít, ktoré viac nemohli alebo nechceli brať na plecia ťažké bremeno vytvorené mnohými chudobnými rómskymi obyvateľmi. Účastníci diskutovali o podľa nich prijateľných riešeniach, ako napríklad vytvorení "cigánskej rezervácie", deportáciach ľudí na ostrov v Pacifi ku či vytvorení pracovných táborov pre nezamestnaných Rómov.

1910

1951

1933

💡 Vedeli ste, že

... údajná "notorická kriminalita" Rómov a Sintov bola často priamym dôsledkom špecializovaných "cigánskych" zákonov a nariadení, ktoré ich trestali za žobranie, cestovanie vo veľkých skupinách a za prácu hudobníkov?

✎ Úloha

Vyberte si perspektívu jedného z detí, člena komisie alebo náhodného okoloidúceho a vysvetlite, čo sa deje na fotografii.

📷 Fotografia

Členovia komisie, ktorá sa zúčastnila konferencie o "cigánskom probléme", na inšpekcii životných podmienok v rómskej osade v Oberwarte, Rakúsko, 15. januára 1933. Burgenlandský regionálny archív, Eisenstadt, Rakúsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/b>

C1 Rasistická ideológia

Národní socialisti prijali Norimberské zákony, aby zabránili oslabeniu podľa nich nadradenej "árijskej" rasy ostatnými rasami, ktoré považovali za menejcenné, ako sú napríklad Židia, Rómovia a Sintovia, ľudia čiernej pleti, Slovania a mnohí ďalší. Nacisti verili, že intelektuálne schopnosti, sociálne správanie a morálne hodnoty sú dedičné

1910

1950

1935

💡 Vedeli ste, že

... ľudia klasifikovaní ako "cigáni" nemali dovolené sobášať sa alebo mať vzťahy s "árijskými" Nemcami?

✍ Úloha

Porozprávajte sa o tom, prečo nie je koncept rasy viac považovaný za vedecky akceptovateľný. Zistite informácie o Deklarácii UNESCO o rase a rasových predsudkoch.

📷 Fotografia

Plagát ilustrujúci ustanovenia Norimberských zákonov, pravdepodobne na ukážku na verejných úradoch po roku 1935. Nemecký federálny archív, Koblenz, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/c>

C2 "Rasová veda"

V roku 1936 spustil Výskumným inštitútom pre rasovú hygienu a populačnú biológiu Ríšskeho zdravotného úradu v Berlíne projekt "rasového výskumu" Rómov a Sintov v Nemecku, Rakúsku a na území dnešnej Českej republiky. Neskôr na tomto projekte spolupracoval aj Inštitút kriminálnej biológie. Riaditeľ výskumu Robert Ritter a jeho asistentka Eva Justinová zostavili rodokmene jednotlivých sintských a rómskych rodín v mnohých prípadoch zachytávajúce viac ako 100 rokov. Fotoграфovali a merali časti tela a registrovali krvné skupiny ľudí, farbu ich vlasov a očí.

1910

1950

1936

💡 Vedeli ste, že

... po roku 1941 sa takéto zoznamy používali na selektovanie Rómov a Sintov pre deportácie do koncentračných táborov?

✎ Úloha

Čo sa fotograf snažil touto fotografiou vyjadriť? Zistite, či nejaké úrady vo vašej krajine stále zbierajú "rasové" informácie.

📷 Fotografia

"Rasový hygienik" Robert Ritter (vpravo) a jeden z jeho asistentov odoberajú vzorku krvi mladej Nemke Sintize. Fotografia bola zhotovená v roku 1936 ako záznam ich výskumnej práce. Nemecký federálny archív, Koblenz, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/c>

C3 "Prevenencia pred kriminalitou"

Národní socialisti prijali množstvo zákonov a nariadení, ktoré označovali všetkých Rómov a Sintov ako "rodených zločincov". Tvrdili, že aj keď Róm ešte nespáchal zločin, skôr či neskôr ho spácha, lebo je to súčasť jeho biologického dedičstva. V záujme "prevencie pred kriminalitou" preto národní socialisti zatýkali nielen tých, ktorí zločin naozaj spáchali, ale aj ľudí, o ktorých sa domnievali, že by ho jedného dňa spáchať mohli.

1910

1950

1940

💡 Vedeli ste, že

... národní socialisti si mysleli, že Rómovia a Sintovia zdedili údajné "anti-sociálne" správanie od svojej rodiny?

... kvôli takzvanej "prevencii pred zločinom" boli mnohé deti takýmto spôsobom fotografované?

✎ Úloha

Prečo si myslíte, že Karla Stojku zaregistrovali? Koho fotografujú takýmto spôsobom? Popíšte rozdielny dojem, ktorý vyvolávajú tieto fotografie v porovnaní s jednou fotografiou Karla Stojku na strane A.8.

📷 Fotografia

Registračná karta Karla Stojku pod menom Karl Rigo, vytvorená zamestnancami "rasového výskumníka" Roberta Rittera v roku 1940. Nemecký federálny archív, Berlín Lichterfelde, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/c>

C4 Obecné tábory

Prvé "cigánske" tábory v "Tretej ríši" nevytvorili predstavitelia Nacistickej strany alebo jednotky SS, ale nemecké mestské zastupiteľstvá. V roku 1935 Kolínska mestská rada donútila 500 Sintov a Rómov opustiť svoje byty, domy a karavanové parky a presťahovala ich do nového "cigánskeho" tábora na okraji mesta v Blickendorfe. Podobné tábory založili aj v Hamburgu, Düsseldorfe, Berlíne, Frankfurtu, Essene či Hanoveri.

1910

1951

1937

💡 Vedeli ste, že

... počas Olympijských hier v Berlíne v roku 1936 Rómov a Sintov žijúcich v meste násilne presídlili do tábora Marzahn na predmestí, kde museli žiť v karavanoch? Tábor mohli opustiť iba v prípade, že mali mimo neho trvalú prácu.

✎ Úloha

Zistite viac o nútených presídleniach alebo deportáciach ľudí v Európe. Kto rozhoduje o tom, kde ľudia môžu žiť a prečo? Ktoré organizácie s tým nesúhlasia a protestujú?

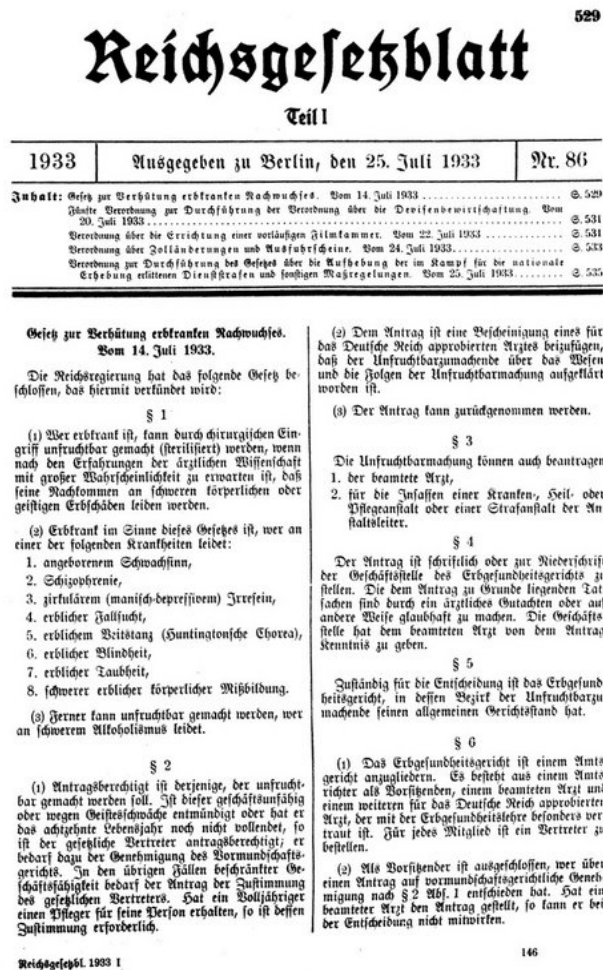
📷 Fotografia

Nemecká sintska rodina v tábore Blickendorf v Kolíne, 12. decembra 1937. Nemecký federálny archív, Koblenz, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/c>

C5 Sterilizovaní

1910

1933

1951

Zákon o prevencii geneticky chorých potomkov z roku 1933 legalizoval násilnú sterilizáciu všetkých mužov a žien, ktorých nacisti považovali za nežiadúcich pre spoločnosť, vrátane ľudí s fyzickými či psychickými postihnutiami, príslušníkov údajných "podriadených rás" a takzvaných "rodených zločincov". Medzi rokmi 1933 a 1945 bolo nedobrovoľne sterilizovaných 400,000 ľudí, vrátane mnohých Rómov a Sintov. Pre niektorých mužov a ženy znamenala sterilizácia vyhnutie sa deportácii do koncentračných táborov, ale ostatní boli násilne sterilizovaní po príchode do tábora. Tento zákon zrušili až v roku 1988! Obetiam nikdy nebolo vyplatené žiadne odškodné.

💡 Vedeli ste, že

... podobné zákony existovali v mnohých ďalších krajinách vrátane Švédska, Fínska, Nórska, Dánska, Švajčiarska a USA? V niektorých krajinách boli rómske ženy sterilizované proti svojej vôli až do sedemdesiatych rokov.

✎ Úloha

Vymenujte krajiny, kde sa násilná sterilizácia ešte stále vykonáva. Urobte zoznam nedávnych prípadov sterilizácie. Zamyslite sa nad tým, čo pre človeka znamená, keď je mu zabránené mať deti.

📷 Fotografia

Celá verzia textu zákona sa dá nájsť v databáze historických právnych textov (ALEX) v Rakúskej národnej knižnici, <http://alex.onb.ac.at>

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/c>

C6 Vylúčení

V roku 1933 vyhral nemecký boxer Johann Wilhelm Trollmann, známy ako Rukeli, Nemecký boxerský šampionát v polotiažkej váhe nad úradujúcim šampiónom Adolfom Wittom. Keďže Trollmann bol zo sintskej rodiny, porotcovia odmietli uznať jeho víťazstvo a výsledky označili za neplatné. Po protestoch publika zmenili rozhodnutie, no o 10 dní neskôr Trollmannovi titul aj tak vzali na základe obvinenia zo "zbabelého" správania. Zatkli ho a deportovali do koncentračného tábora, kde bol údajne nútený boxovať proti veľkému počtu členov SS. V roku 1944 ho zavraždili v koncentračnom tábore Neuengamme, v časti Wittenberge.

1910

1951

1928

💡 Vedeli ste, že

... Johann Trollmann si osvojil tancujúci štýl boxovania, ktorý sa neskôr stal charakteristickým pre svetového šampióna v polotiažkej váhe Cassiusa Claya (Muhammeda Aliho)?

... Nemeckej boxerskej asociácii trvalo 70 rokov, kým v roku 2003 Johanna Trollmanna zaradila na zoznam nemeckých šampiónov v polotiažkej váhe?

✍ Úloha

Poznáte aj iného športovca alebo športovkyňu, ktorí boli z politických dôvodov zbavení titulov?

📷 Fotografia

Ofi ciálna fotografi a Johanna Wilhelma, zhotovená Hansom Firzlaff om v roku 1928. Dokumentačné stredisko nemeckých Sintov a Rómov, Heidelberg, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/c>

C7 Prepustení

Bernhard Steinbach bol vojakom v nemeckom Wehrmachte, ale keď sa zistilo, že je zo sintskej rodiny, prepustili ho z armády a uväznili vo Wiesbadene. Mnohí iní Sintovia a Rómovia tiež slúžili vo Wehrmachte a bojovali za Nemecko na rôznych frontoch, zatiaľ čo členovia ich rodín boli deportovaní a zabíjaní v koncentračných táboroch. V roku 1943 bol Bernard Steinbach a jeho rodina deportovaní do Auschwitzu. "Od začiatku som pracoval v tábore ako úradník. Každé ráno som zapisoval čísla dokladov ľudí, ktorí zomreli. Zo začiatku zomieralo denne minimálne 40 alebo 50 ľudí. Neskôr, keď bol tábor preplnený, sa tieto čísla stále zvyšovali. Zúrili choroby, vrátane malárie a rôznych foriem týfusu, ktorým podľahlo stále viac a viac ľudí. Každé ráno sčítali tých, ktorí boli schopní pracovať a nútili ich otročiť stavbách a budovaní ciest mimo tábora." Takto neskôr Bernhard Steinbach opísal svoju úlohu v tábore. Bol jedným z mála členov veľkej rodiny, ktorý prežil viaceré koncentračné tábory, v ktorých národní socialisti zavraždili 45 jeho príbuzných.

💡 Vedeli ste, že

... vojaci, ktorí boli sintského alebo rómskeho pôvodu dostali dovolenku, aby ich mohli zatknúť doma a nie pred očami svojich kamarátov?

✍ Úloha

Zistite viac o živote Bernharda Steinbacha po roku 1945.

📷 Fotografia

Fotografi a z armádneho dokladu, v rodinnom vlastníctve. Dokumentačné centrum nemeckých Sintov a Rómov, Heidelberg, Nemecko.

1910

1951

1941

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/c>

C8 Vyvlastnené

Miestne úrady vyvlastnili všetok majetok deportovaných sintských a rómskych rodín. Zničili im domy a predali kone a vozy. Výťažok bol použitý na vyplatenie stráží v táboroch. Po roku 1945 preživší nedostali žiadnu náhradu za skonfiškovany majetok.

Zu G.Zl.XI-589/26 vom 2.10.41. Markt: Halbturm.

Verzeichnis
über das bewegliche und unbewegliche Vermögen der von Halbturm nach Lackenbach abtransportierten Zigeuner.

L.Zl.	Vermögens-Eigentümer	Art des Vermögens	Verkaufs- erlös im Auktions- sw. den	Vorhande- erlös im Schul- titations- sw. den	Gläubiger	Anmerkung
1	Ujvary Stefan, geb. 16.11.1895 u. Gattin Kath., geb. Hodosch, geb. am 14. Dez. 1903	1 Wohnhütte Div. Einrichtungsgegenst.	270.- 91.-	25.- 28.60	Steuerschuld Kaufm. Rupp	361.- <u>53.60</u> 307.40
2	Ujvary Georg, geb. 4. III. 1902 u. Gattin Katharina, geb. Ujvary, geb. am 15. 4. 1901	Div. Einrichtungsgegenst. 78.-kg Weizen 1 Schwein, ca 80.-kg (+) 1 Schaf	150.90 18.64 -- -- -- --	5.- 38.- 17.90	Juliana Kiss Kaufm. Gyürü Kaufm. Rupp	169.54 <u>60.90</u> 108.64
3	Ujvary Elisabeth, geb. am 12.7. 1874 in Halbturm	1 Wohnhütte	74.-	12.15	Kaufm. Rupp	74.- <u>12.15</u> 61.85
4	Ujvary Juliana, geb. am 3. April 1884 in Halbturm	1 Wohnhütte	350.-	----	-----	350.-
5	Ujvary Raimund, geb. 20.7.1900 u. Gattin Barbara, g. Horvath, geb. am 8. VIII. 1910 in Winden	1 Wohnhütte	170.-	18.20	für einen Kindersarg	170.- <u>18.20</u> 151.80
6	Eigentümer unbekannt	1 Wohnwagen	85.-	----	-----	85.-
7	Eigentümer unbekannt	2 Wohnwagen	100.-	-----	-----	100.-
Gesamterlös:			1309.54	144.85	---	1164.69 RM

+) Das Schwein und Schaf wurde von der Lagerverwaltung Lackenbach abgeholt und dorthin überstellt.-

Halbturm, am 7. Feber 1942. Der Bürgermeister: *[Handwritten]*

1910

1951

1942

💡 Vedeli ste, že

... len v rakúskej spolkovej krajine Burgenland bolo v rokoch 1939 až 1945 zničených viac ako 1350 domov patriacich rodinám Sintí a Rómov?

... vracajúci sa preživší z koncentračných táborov nemali kde bývať a museli požiadať miestne úrady, aby ich nechali prespať v stodolách a stajniach?

✍ Úloha

Čo sa z dokumentu dozviete o majetku a životných podmienkach vydedených?

📷 Fotografia

„Adresár hnuiteľného a nehnuteľného majetku Rómov prevezených z Halbturňa do Lackenbachu“, 7.2.1942, Mestský archív Halbturm/Rakúsko.

<https://romasintigenocide.eu/sk/c>

C10 “Cigánske” Tábor

“Cigánsky” tábor v Lackenbachu bol založený viacerými okresnými radami v Dolnom Rakúsku a Viedenským mestským úradom. V tábore žilo až do 2000 ľudí v neľudských podmienkach, 273 tam zomrelo. Väzni boli často zamestnávaní v miestnych spoločnostiach na nútené práce. Z celkového počtu 4000 väzňov bolo v roku 1941 2000 deportovaných do Lodžu. Väčšinu ostatných v roku 1943 deportovali do Auschwitzu.

1910

1951

1940

💡 Vedeli ste, že

... tento tábor bol najväčší internačný tábor pre Rómov a Sintov v celej Tretej ríši?

✎ Úloha

PKde bol pri vašom bydlisku najbližší tábor pre Rómov a Sintov? Čo sa tam dnes nachádza na pripomínanie si udalostí, ktoré sa na mieste odohrali?

📷 Fotografia

Fotografi a viedenského policajta, ktorý dozerá na rómske rodiny deportované do tábora v Lackenbachu, 23. novembra 1940, v deň otvorenia tábora. Súkromná zbierka Leopolda Bannyho, Lackenbach, Rakúsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/c>

D1 Koncentračné Tábory

Prvé skupiny Rómov a Sintov deportovali do koncentračných táborov v roku 1938, ale masové deportácie do Dachau, Buchenwaldu a Ravensbrücku začali v roku 1939. Tisíciky rakúskych Rómov a Sintov boli poslaní na nútené práce. Keď deportovali fyzicky zdatných živiťelov rodín, ich rodiny ostali závislé od sociálnej pomoci, čo donútilo mestské úrady k deportáciám ešte väčšieho počtu ľudí! Jednotky SS rozdelili väzňov v koncentračných táboroch do kategórií a na šaty im prišili symboly na rozpoznanie ich kategórie. Rómovia a Sintovia zväčša museli nosiť čierny trojuholník, ktorý označoval "anti-sociálnych" väzňov. Niektoré tábory mali samostatnú "cigánsku" kategóriu označenú hnedým trojuholníkom.

💡 Vedeli ste, že

... v takmer každom koncentračnom tábore v "Tretej ríši" boli rómski a sintskí väzni?

✎ Úloha

Identifi kačné číslo jedného z väzňov je 17093. Skúste o tomto mužovi zistiť viac.

📷 Fotografia

Rakúsky Róm v koncentračnom tábore Dachau, vyfotografovaný pre jednotky SS Friedrichom Franzom Bauerom. Archív Pamätníka v Dachau, Nemecko.

1910

1951

1938

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/d>

D2 Tábor Smrti

V decembri 1941, keď v "cigánskom" tábore v gete v Litzmannstadte v poľskom meste Lodž vypukla epidémia týfusu, bolo 4600 Rómov zabitých v splyňovacích nákladných autách, ktoré nacisti používali na ich transport do tábora v Chelme/Kulnhofe. Desať týždňov po príchode do Lodžu bolo všetkých 5007 rakúskych Rómov a Sintov mŕtvych. 4400 z nich je pochovaných v masových hroboch v lesoch okolo Chelma, spolu s 150 000 Židmi a tisíckami sovietskych vojnových väzňov.

1910

1951

1941-42

💡 Vedeli ste, že

... keď v marci 1942 znepokojení priatelia a príbuzní pátrali po deportovaných a žiadali o povolenie navštíviť ich v Poľsku, polícia ľuďom "presídleným" do Lodžu zakázala návštevy?

... "splyňovacie nákladné autá" boli prvýkrát použité na vraždenie mentálne chorých pacientov z nemocníc a ústavov?

✍ Úloha

Aké boli podmienky ľudí žijúcich v getách?
Aké boli dôsledky týchto životných podmienok?

📷 Fotografia

Splyňovacie auto MagirusDeutz, typ, ktorý sa používal v roku 1941 a 1942 na vraždenie rakúskych Rómov na ceste z "cigánskeho" tábora v Litzmannstadte do tábora smrti v meste Chelmno/Kulmhof. Archív Yad Vashem, dokument č. 1264/2, Jeruzalem, Izrael.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/d>

D3 Auschwitz-Birkenau

16. decembra 1942 vydal Heinrich Himmler rozkaz, že všetci "cigáni" žijúci v Nemeckej ríši musia byť deportovaní do Auschwitzu. Tento "Auschwitzký výnos" znamenal poslednú fázu plánu na vyhladenie "cigánov". Pre nemeckých, rakúskych a českých Rómov a Sintov začali v apríli 1943 masové deportácie do Auschwitzu. Viac ako 20,000 Rómov a Sintov bolo natlačených v 32 drevených chatrčiach v "cigánskom" rodinnom tábore v Auschwitzi. Do júla 1944 zahynulo 70 percent z nich. Tých, čo ešte boli schopní pracovať, previezli do iných koncentračných táborov. Zvyšných 2879 väzňov poslali do plynových komôr v noci 2. augusta 1944.

💡 Vedeli ste, že

... väzni z "cigánskeho" tábora sa vzbúрили? V máji 1944, keď niektorí z nich boli vybraní na splynovanie, vyhnali Rómovia a Sintovia jednotky SS preč z "cigánskeho" tábora palicami a kameňmi.

✎ Úloha

Existuje zoznam mŕtvych Rómov a Sintov, ktorých zabili v Auschwitzi. Navštívte webstránku Pamätníka v Auschwitzi a zistite viac.

📷 Fotografia

Vo vnútri chatrče - rozprestreté oblečenie sušili pomocou kachlí v strede obrázku. Toto je jediná známa fotografia a z "cigánskeho" tábora v Auschwitzi. Nemecký federálny archív, Koblenz, Nemecko.

1910

1951

1943-44

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/d>

D4 Sirotky

V máji roku 1944 bolo 35 rómskych a sintsých sirôt zo sirotinca Sv. Jozefa v Mulfi ngene, ktorý viedli mníšky, deportovaných do Auschwitzu. Cirkev proti deportáciám detí neprotestovala, ani sa ich nesnažila zachrániť. Niektoré z detí boli následne používané na lekárske pokusy doktormi SS v Auschwitzi. Z 35 detí prežili iba 3.

1910

1951

1944

💡 Vedeli ste, že

... mnohé rómske a sintske sirotky a deti v opatrovnictve, ktoré boli klasifikované ako "cigáni", zobrali z ich opatrovnických rodín a deportovali ich do koncentračných táborov?

... väčšina detí nemala tušenia, že sú "cigáni" a ani nevedeli, čo to slovo znamená?

✎ Úloha

Tieto dievčatá môžete vidieť aj vo fi lme na internete. Jedna z nich je Amalie Schaich. Navštívte stránku www.romasintigenocide.eu a zistíte o nej viac informácií.

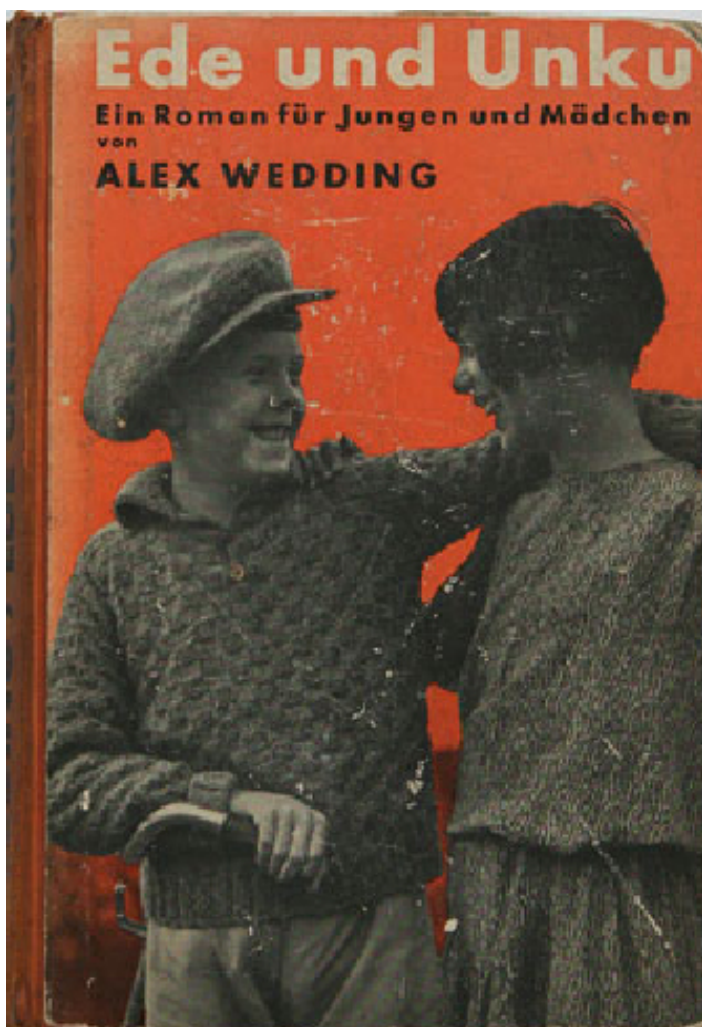
📷 Fotografia

Nemecké deti v sirotinci v Mulfi ngene, v Nemecku, v opatere sestier Sv. Jozefa. Dokumentačné centrum nemeckých Sintov a Rómov, Heidelberg, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/d>

D5 Lekárske Pokusy

Erna Lauenburger bola mladá sintska žena z Berlína, ktorá vyrástla a presťahovala sa do Magdeburgu, kde si založila rodinu. V roku 1943 deportovali Ernu a jej dve dcéry do Auschwitzu-Birkenau, kde sa stala obeťou lekárskych pokusov, ktoré vykonával SS doktor Josef Mengele. Zabili ju smrteľnou injekciou. Jej dcéry tiež zahynuli v Auschwitzu. Jej manžel, Otto Schmidt, zomrel v koncentračnom tábore Buchenwald. Erna Lauenburger bola inšpiráciou pre detskú knihu Ede a Unku od Alexa Weddinga, v ktorej sa chlapec z Berlína skamaráti so sinským dievčaťom. Ede a Unku bola jednou z najpopulárnejších detských kníh v Nemecku v povojnovom období a bola následne aj sfi Imovaná. V roku 2011 pomenovali po Ede a Unku jednu z berlínskych ulíc.

💡 Vedeli ste, že

... tisícky väzňov z koncentračných táborov - Rómov a Sintov, Židov, z ktorých mnohí boli deti – zomreli v dôsledku lekárskych pokusov, ktoré vykonávali doktori SS?

... tí, ktorým sa podarilo prežiť, boli zmrzačení na celý život?

✎ Úloha

Doktori nemajú povolené vykonávať pokusy na svojich pacientoch bez ich vedomia a súhlasu. Prečo podľa vás doktori toto pravidlo ignorovali?

📷 Fotografia

Predná strana prvého vydania knihy Alexa Weddinga Ede a Unku, navrhnutá Johnom Heartfi eldom s fotografi ami Erny Lauenburger a jej kamaráta Edeho. Vydavateľstvo Malik, Berlín, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/d>

1910

1951

1931-43

D6 Násilné Presídlenie

V roku 1942 8-ročnú Anutu Branzan a jej rodinu násilne presídlili, rovnako ako 30,000 ďalších rumunských Rómov a Sintov, z Bukurešti do Podnesterska na hranici s Ukrajinou. Tábory zväčša pozostávali z jednoduchých chatrčí a mnohí deportovaní museli spať vonku na poliach a v stodolách. Anuta tam prežila dva roky hladu a nútených prác v neľudských podmienkach. Viac ako polovica ostatných deportovaných však neprežila.

1910

1951

1942

💡 Vedeli ste, že

... Rumunsko má najväčšiu rómsku populáciu v Európskej únii, odhadom medzi 1,8 a 2,5 miliónom ľudí?

... približne polovica všetkých ľudí, ktorých ostatní považujú za Rómov, sami seba za Rómov nepovažujú? Na druhej strane polovica tých, čo Rómami skutočne sú, nie sú ani tak rozpoznateľní?

✍ Úloha

Vyberte si jeden moment zo života Anuty Branzan (pred presídlením, v tábore, po oslobodení) a napíšte list, ktorý vtedy mohla písať svojmu kamarátovi.

📷 Fotografia

Anuta Branzan (druhá sprava) a jej sestry v roku 1942. Fotografiu odфотографovala jej teta pár dní pred ich deportáciou, aby mala na svoje netere pamiatku. Súkromná zbierka Michelle Kelso, Ann Arbor, Michigan, USA.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/d>

D7 Pochody Smrti

Tábor v Komárne slúžil ako centrálny zberný tábor pre maďarských Rómov, pokiaľ ich v roku 1944 nedeportovali na nútené práce do koncentračných táborov v Nemecku. Rómov najprv poslali do regionálnych "cigánskych" táborov a potom mnohí z nich museli pochodovať niekoľko stoviek kilometrov do Hviezdicovej pevnosti v Komárne. Muži a ženy, ktorí boli schopní pracovať, boli nútení kráčať ďalej do Nemecka. Mnohí z tých, čo ostali v tábore v Komárne, zomreli od hladu. Ďalší zomreli počas "pochodov smrti" do Nemeckej ríše. Z 10 000 väzňov, ktorí boli v pevnosti, prežilo približne iba 4000.

1974

2015

2006

💡 Vedeli ste, že

... o tábore v Komárne a jeho obetiach sa dodnes vie veľmi málo?

... počas posledných mesiacov druhej svetovej vojny, keď sa blížil front, boli väzni z mnohých koncentračných táborov posielaní na "pochody smrti" do iných táborov?

✎ Úloha

Aký význam mali "pochody smrti"? Zistite, či sa nejaké "pochody smrti" konali aj vo vašom okolí. Ak áno, kde?

📷 Fotografia

Fotografi a zhotovená v roku 2006 na cvičisku Hviezdicovej pevnosti v Komárne, v Maďarsku. V pozadí vidieť vstupy do žalárov, kde vžnili deportovaných Rómov. Súkromná zbierka Szabolcsa Szitu, Budapešť, Maďarsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/d>

D8 Popravu Rukojemníkov

V roku 1941 boli Rómovia z regiónu Mačva v Srbsku spolu s viacerými Židmi zajatí a odvezení do koncentračného tábora v Šabaci, kde ich všetkých 2 100 zastrelili popravné čaty nemeckého Wehrmachtu.

1910

1951

1941

💡 Vedeli ste, že

... nemecká armáda popravila sto civilistov za každého jedného nemeckého vojaka, ktorého zabili partizáni na Balkáne? Pár dní pred masakrom v Šabaci v boji s juhoslovanskými partizánmi zahynulo 21 nemeckých vojakov.

... v Rusku a na Ukrajine medzi rokmi 1941 a 1945 jednotky SS a fašistické milície zavraždili desaťtisíce Rómov a Sintov?

✎ Úloha

Na fotografii i môžete vidieť svedka celej udalosti. Čo, podľa vás, o tom povedal v ten večer svojmu priateľovi?

📷 Fotografia

Zajatí Židia a Rómovia sú odvádzaní nemeckými vojakmi na popravu v Šabaci. Archív Jad Vašem, Jeruzalem, Izrael.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/d>

D9 Anna Maria "Settela" Steinbach

Stella Steinbach bola jednou z 574 rómskych a sintských detí zadržaných v roku 1944, ktoré deportovali do tábora Westerbork. Ostrihali jej tam vlasy, tak si hlavu zakryla kusom odtrhutej látky, ktorý použila ako šatku. 19. marca 1944 ju naložili do nákladného vlaku do Auschwitzu. Keď sa dvere vagóna zatvorili, nafiľmoval ju židovský väzeň, ktorému strážca nakázal natočiť scénu, ako pozerá von. Stellu o niekoľko mesiacov zabil, spolu s jej matkou, dvomi bratmi, dvomi sestrami, tetou, dvomi synovcami a neterou. Z celej veľkej rodiny Steinbachovcov prežil iba jej otec.

1910

1951

1944

💡 Vedeli ste, že

... celé desaťročia si ľudia mysleli, že na fotografi i bolo mladé židovské dievča? "Dievča so šatkou" sa stalo symbolom utrpenia Židov počas nemeckej okupácie.

... jej skutočnú identitu odhalil v roku 1994 holandský novinár Aad Wagenaar?

✍ Úloha

Navštívte stránku www.romasintigenocide.eu a zistite o Stelle viac.

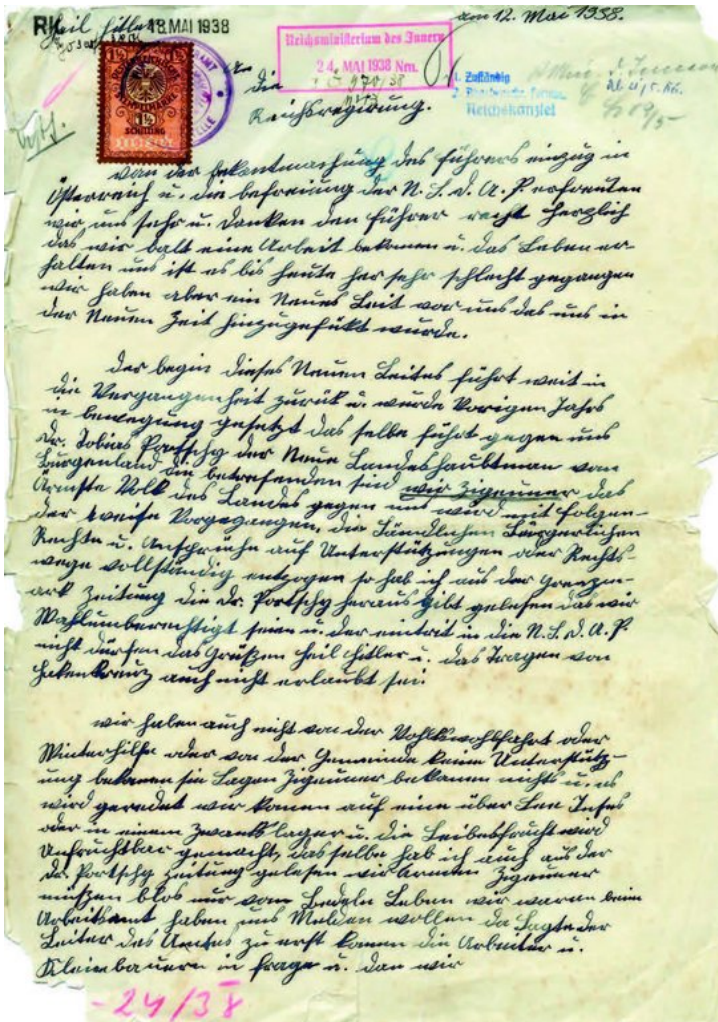
📷 Fotografia

Archív Pamätníka Westerbork, Holandsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/d>

E1 Protestný list

1910

1951

1938

12. mája 1938 sedem Rómov z burgenlandskej dediny Redlschlag napísalo list "nemeckej ríšskej vláde", v ktorom protestovali proti svojej diskriminácii. Poukázali na to, že diskriminácia, ktorú zaviedol nacistický guvernér Tobias Portschy, ako napríklad strata volebného práva, zákaz školskej dochádzky pre rómske deti a odmietnutie podpory v nezamestnanosti, sa uskutočňovala bez akéhokoľvek právneho základu.

💡 Vedeli ste, že

... šiestich zo siedmich signatárov protestného listu zatкло gestapo v priebehu niekoľkých dní a zaplatili za svoj protest životom? Len jeden zo signatárov pravdepodobne stihol včas utiecť do susedného Maďarska.

📌 Úloha

Nájdite príklady verejných protestov z blízkej i vzdialenej minulosti, ak je to možné, vo vašej krajine. Akým nevýhodám môže signatár verejného protestného listu čeliť?

📷 Fotografia

List Rómov z Redlschlagu adresovaný ríšskej vláde v Berlíne v máji 1938 v súvislosti s ich diskrimináciou zo strany regionálnych úradov. Dokumentačné centrum rakúskeho odboja DÖW 12.543.

<https://romasintigenocide.eu/sk/e>

E2 Politická intervencia

16. decembra 1942 nariadil ríšsky vodca SS Heinrich Himmler deportáciu všetkých Sintov a Rómov, ktorí ešte žili v Nemeckej ríši, do koncentračného a vyhladzovacieho tábora Auschwitz. Oskar Wilhelm Rose, ktorý sa skrýval s falošnými dokladmi, požiadal 5. apríla 1943 o stretnutie s mníchovským kardinálom Michaelom Faulhaberom, pričom riskoval svoj život. Jeho pokus presvedčiť kardinála, aby zasiahol proti deportáciám prevažne katolíckych Sintov a Rómov, bol neúspešný. Kardinál si do denníka poznamenal: "Cigán Adler, katolík, na sekretariáte - 14 000 Cigánov na území Ríše má byť zhromaždených v tábore a sterilizovaných, cirkev má zasiahnuť. Určite chce ku mne. - Nie, nemôžem sľúbiť žiadnu pomoc."

💡 Vedeli ste, že

... svedkovia Jehovovi boli jediným náboženským spoločenstvom, ktoré sa rozhodne postavilo proti národným socialistom, a že mnohí ich členovia boli za popravení?

✎ Úloha

Zistite, ako rôzne náboženské komunity reagovali na národnosocialistické prenasledovanie Židov, Sintov a Rómov, politických oponentov, zdravotne postihnutých ľudí a iných prenasledovaných skupín.

📷 Fotografia

Oskar Wilhelm Rose (1902-1978)
Dokumentačné a kultúrne centrum
nemeckých Sintov a Rómov Heidelberg.

1910

1951

1942-43

<https://romasintigenocide.eu/sk/e>

E3 Útek

V roku 1941 bol pätnásťročný Róm Johann Baranyai deportovaný zo svojho pracoviska v Dolnom Rakúsku do takzvaného "cigánskeho tábora Lackenbach". Tam musel vykonávať nútené práce na stavbách ciest. v roku 1943 utiekol s priateľom cez neďaleké hranice do Maďarska. Bez dokladov sa tajne vrátil do Nemeckej ríše. V Nemecku si našiel prácu v poľnohospodárstve a neskôr v pekárni. Aby sa vyhol zatknutiu, prihlásil sa v roku 1944 ako dobrovoľník do nemeckého Wehrmachtu. Po ťažkom zranení na fronte sa nakoniec dostal do sovietskeho zajatia. V roku 1945 ako 19-ročný utiekol z vojenskej nemocnice a vyhol sa tak deportácii do Ruska.

💡 Vedeli ste, že

... v rokoch 1939 až 1945 bolo mnoho ľudí deportovaných do koncentračných táborov len preto, že ich polícia alebo mestská správa v medzivojnovom období zaregistrovala ako členov tzv. "cigánskej rodiny"? V mnohých prípadoch ich pred prenasledovaním zachránilo presťahovanie do inej spolkovej krajiny, keďže tam neboli registrovaní ako "Cigáni".

✎ Úloha

Premýšľajte o tom, ako prežiť bez pomoci rodičov alebo príbuzných a bez dokladov totožnosti.

📷 Fotografia

Johann Baranyai vo veku 18 rokov ako vojak nemeckého Wehrmachtu. d/ROM/a Špeciálna séria 03/15 Roma Service, A-7503 Kleinbachselten, Gartenstraße 3

<https://romasintigenocide.eu/sk/e>

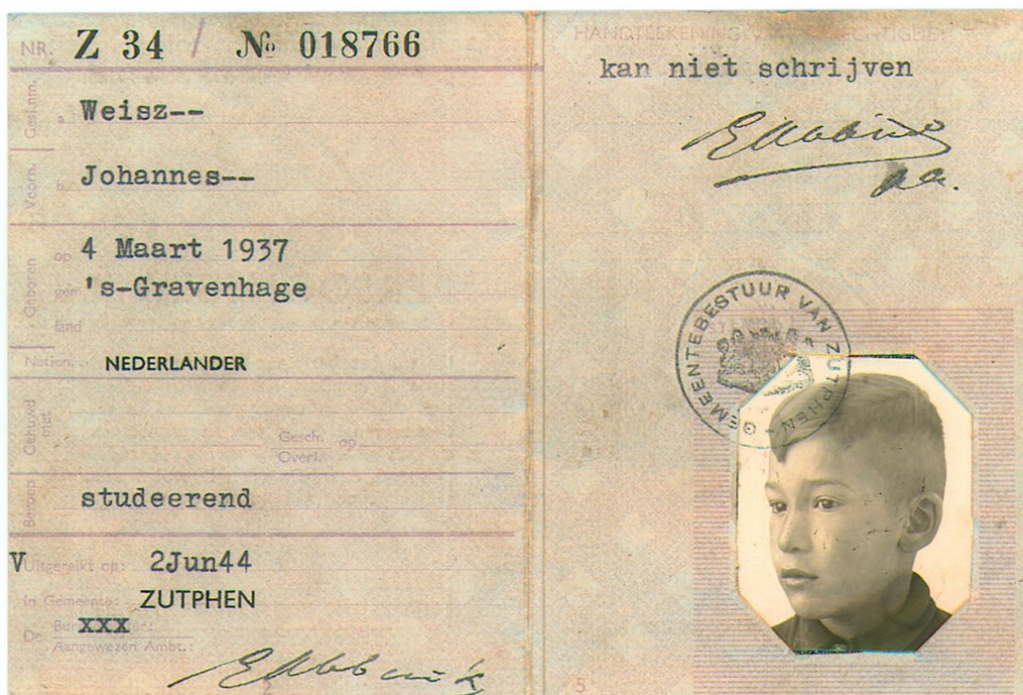
1910

1951

1941-45

E4 Ukrytý

V máji 1944 zorganizovali Národní socialisti v Holandsku razie, aby zhromaždili všetkých "cigánov", ktorých poslali do koncentračných táborov. Johannes Weisz, známy ako Zoni, mal iba sedem rokov, keď stratil celú svoju rodinu. Nebol doma, keď v dome prebehla razia, ale chytili ho neskôr a zobrali na stanicu, aby ho tiež zaradili do transportu. Ale jeden policajt - pravdepodobne člen odporu - mu v poslednom momente pomohol utiecť a Zoni sa následne skrýval. Príbuzní a priatelia mu pomohli prežiť. Po vojne Zoni študoval záhradníctvo a stal sa jedným z najprominentnejších európskych kvetinárov a vedúcou osobnosťou v boji za rovnaké práva pre európskych Rómov a Sintov.

1910

1951

1944

💡 Vedeli ste, že

... 27. januára 2011 sa Zoni Weisz stal prvým Sintom, ktorého pozvali do nemeckého Bundestagu, aby rozprával o genocíde európskych Sintov a Rómov?

✍ Úloha

Čo hovorí dokument o Zonim Weiszovi? Zistite viac o ňom a tiež jeho občianskej angažovanosti na www.romasinti.eu

📷 Fotografia

Preukaz žiaka Johannes (Zoni) Weisza, vystavený mesiac po tom, ako boli jeho rodičia, bratia a sestry deportovaní. Centrálna rada nemeckých Sintov a Rómov, Heidelberg, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/e>

E5 Vojnový Hrdina

Alexander Baurov bol ruský Róm z rodiny známych umelcov, muzikantov a spevákov. Hral na gitaru v orchestri a študoval elektromechanickú komunikáciu v Leningrade. Počas druhej svetovej vojny sa stal veliteľom komunikačnej podpory pre Červenú armádu a neskôr veliteľom Prvej leteckonavigačnej divízie. Po vojne sa nositeľ mnohých vyznamenaní stal členom Sovietskych ženijných jednotiek, ktoré zostrojili a vypustili prvú sovietsku raketu.

1940

1981

1960-70

💡 Vedeli ste, že

... Rusko malo veľkú rómsku populáciu a že prvé rómske divadlo, Teatr Romén, bolo založené v roku 1931 v Moskve?

... počas dvadsiatych a tridsiatych rokov si ruskí Rómovia na juhu Ruska založili vlastné roľnícke družstvá, každé so stovkami obyvateľov?

✍ Úloha

Nájdite informácie o iných známych ľuďoch, ktorí pochádzali z rómskych alebo sintských rodín.

📷 Fotografia

Alexander Baurov v šesdesiatych rokoch. Súkromná zbierka Nikolaja Bessonova, Moskva, Rusko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/e>

E6 Partizán

V roku 1942 deportovali Josefa Seryneka aj s jeho ženou a deťmi do "cigánskeho" tábora Lety u Písku. Po smrti svojej ženy v roku 1943 utiekol a pridal sa k partizánom. Podarilo sa mu vytvoriť skupinu bojovníkov hnutia odporu nazývanú Čapajev, ktorá pozostávala najmä z ruských vojnových väzňov, ktorí utiekli. Josef Serynek - známy aj ako Čierny Partizán - sa stal jedným z najviac oceňovaných bojovníkov odporu. Zomrel v roku 1974.

1910

1951

1942-45

💡 Vedeli ste, že

... mnohí Rómovia a Sintovia boli aktívni v hnutí odporu? Mnohí z nich získali vyznamenania a hodnosti počas prvej svetovej vojny a preto vedeli, ako bojovať.

... mnohé rómske ženy počas druhej svetovej vojny bojovali ako vojačky a partizánky?

✍ Úloha

Aký je rozdiel medzi partizánom a vojakom? Bojovali vo vašej krajine partizáni počas druhej svetovej vojny alebo neskôr? Proti komu bojovali?

📷 Fotografia

Povojnová fotografia Josefa Seryneka (druhý zľava). Múzeum rómskej kultúry, Brno, Česká republika.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/e>

E7 Bojovníci odboja

Keď v roku 1939 vypukla vojna, Josef Horvath pracoval s mnohými Rakúšanmi na letisku v Nemecku. v roku 1940 ho povolali do Wehrmachtu v Brémach. Keď na dovolenke v Burgenlande zistil, že jeho rodina bola deportovaná, dezertoval do Francúzska a nakoniec vstúpil do francúzskej cudzineckej légie. V roku 1945 sa vrátil do Rakúska ako vojak bojujúcich francúzskych jednotiek. Josef Horvath je jediným doteraz známym Rómom, ktorý aktívne bojoval za oslobodenie Rakúska na strane Spojencov so zbraňou v ruke.

💡 Vedeli ste, že

... prebehľáci sú často podozrievaní zo špionáže, ktorá má infiltrovať nepriateľské jednotky?

... dezertéri neboli dlhé desaťročia uznávaní ako odbojár a nie ako obeť národnosocialistického prenasledovania?

✎ Úloha

Preskúmajte ďalších ľudí, ktorí bojovali na strane spojencov za oslobodenie svojej vlasti. Vysvetlite príbeh osoby a dôvody, ktoré ju k tomu viedli.

📷 Fotografia

Josef Horvath ako dôchodca vo Viedni. Fotografia v súkromnom vlastníctve. Johann Balogh: Althodis/Stari Hodas, Eisenstadt 1992.

<https://romasintigenocide.eu/sk/e>

1910

1951

1939-45

E8 Záchranca

Statkár barón György de Rohonczy sa stal záchrancom mnohých Rómov v tábore Lackenbach. Do roku 1921 bol vyšším úradníkom na okresnom úrade v Oberpullendorfe. Ako presvedčený monarchista sa po vyhlásení republiky v roku 1919 vzdal služby a spravoval svoj statok. Po otvorení "cigánskeho tábora Lackenbach" v roku 1940 povolal na svoje majetky početné rómske rodiny a ich deti ako robotníkov, ktorým poskytol riadnu stravu a ubytovanie, čím im zachránil život. Najmenej 50 Rómov zamestnaných ako poľnohospodárski robotníci na jeho majetkoch mohlo utiecť cez hranice do Maďarska. Nacistické úrady Rohonczyho za jeho pomoc Rómom nikdy nestíhali. Svojím konaním dal príklad ostatným majiteľom veľkých majetkov, ktorí tiež povolali niekoľko Rómov z tábora, a tak ich mohli zachrániť.

1910

1951

1940

💡 Vedeli ste, že

... po roku 1945 boli mnohí záchrancovia prenasledovaných ľudí ostrakizovaní zvyškom obyvateľstva? Mnohí z nich preto celé desaťročia tajili pomoc a záchranné operácie, ktoré vykonávali s nasadením vlastného života.

✎ Úloha

Nájdite vo svojej krajine ďalších ľudí, ktorí pomáhali ľuďom prenasledovaným počas nacistickej éry. Ako sa na ne spomína? Existujú vo vašej krajine ďalšie skupiny utečencov, ktoré boli prijaté?

📷 Fotografia

Baron György de Rohonczy. Súkromný majetok Gerhard Baumgartner

<https://romasintigenocide.eu/sk/e>

F1 Zranené Duše

“Keď sme sa dostali von, boli sme chorí, úplne chorí! Naše srdcia boli zranené, naše hlavy, naše duše boli choré... Všetci tí ľudia mali podstúpiť liečenie. Nemali mať deti aspoň päť, šesť rokov, až kým nemali dosť sily, zase neboli zdraví, kým neboli schopní opäť sa smiať a nevideli, že svet nie je až taký zlý... A strach, stále ten strach. Deti s tým vyrastali. Preto sa stále aj dnes otáčajú, keď kráčajú po ulici. Rozumiete? Otáčajú sa. Iba ten, kto sa bojí, sa otáča! Nieкто, kto vyjde chorý z tábora, koho hlava bolí a duša krváca za otcom, sestrou, bratom, ktorí odtiaľ nevyšli, môže mať iba deti, ktorých duše budú tiež zranené. Prišli na tento svet, vidíte, aké sú krásne, neskazené. Vychovávajú ich a staráte sa o nich, bozkávate ich a milujete. Vyrastú. Ale strach, ktorý bol vo vás, prúdi do detí s materským mliekom.”

💡 Vedeli ste, že

... kniha, ktorú napísala Ceija Stojka “Žijeme v samote”, publikovaná v roku 1988, bola jednou z prvých kníh, ktoré rozprávali o tragickom osude Rómov a Sintov počas holokaustu priamo z pohľadu prežívšej osoby?

✎ Úloha

Vyberte si jednu vetu z textu Ceiji Stojky, ktorá sa vás najviac dotkla. Rozoberte to v malých skupinách.

📷 Fotografia

Ceija Stojka (1933-2013), preživšia z Auschwitzu, so svojou dcérou Silviou v roku 1953. Dokumentačné centrum rakúskych Rómov, Viedeň, Rakúsko.

1920

1961

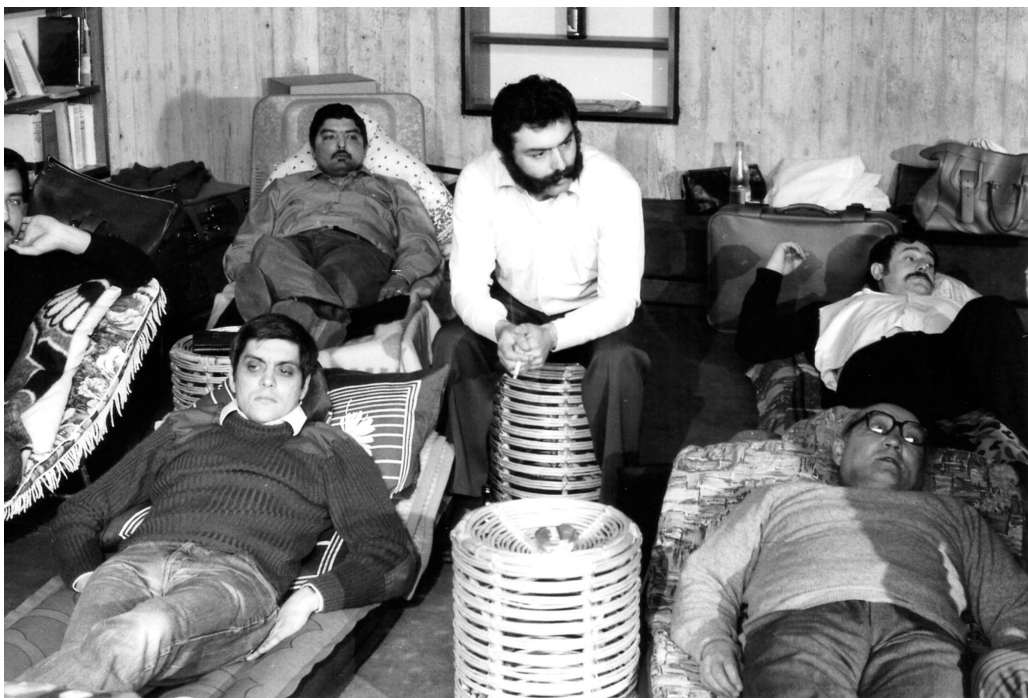
1953

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/f>

F2 Odmietnutie uznania

V roku 1980 Spolok nemeckých Sintov a Spoločnosť pre ohrozené národy požiadali Spolkový archív o sprístupnenie spisov a záznamov o Sintov a Rómoch, ktoré boli vytvorené počas éry národného socializmu. Žiadali verejnú rehabilitáciu menšiny. 4. apríla 1980 začalo jedenásť Sintov v areáli bývalého koncentračného tábora Dachau držať hladovku. Po ôsmich dňoch bavorský minister vnútra prisľúbil, že prešetrí, kde sa spisy nachádzajú. V dôsledku hladovky prijal v roku 1982 vtedajší spolkový kancelár Helmut Schmidt delegáciu nedávno založenej Ústrednej rady nemeckých Sintov a Rómov. Schmidt vo svojom vyhlásení po prvýkrát uznal genocídu 500 000 Sintov a Rómov za záväznú pre Spolkovú republiku Nemecko podľa medzinárodného práva.

1960

2001

1980-82

💡 Vedeli ste, že

... rasistická diskriminácia nemeckých Rómov a Sintov pokračovala takmer štyri desaťročia po skončení druhej svetovej vojny, pričom sa využívali spisy vytvorené nacistami a často tými istými úradníkmi?

✎ Úloha

Zistite, ktoré náboženské, jazykové a etnické menšiny sú vo vašej krajine uznané a ktoré nie. Ako zistíte, či je niekto príslušníkom menšiny alebo nie?

📷 Fotografia

Účastníci hladovky pri pamätníku koncentračného tábora Dachau v roku 1980. Ústredná rada nemeckých Sintov a Rómov, Heidelberg.

<https://romasintigenocide.eu/sk/f>

F3 Žiadna Kompenzácia

Väčšina Rómov a Sintov nikdy nedostala žiadnu kompenzáciu za to, čo stratili, čo boli v prvom rade domy. Väčšina rómskych obydľí bola v 19. storočí postavená na spoločných pozemkoch a len málo Rómov vedelo, že domy musia byť registrované. Po vojne väčšina preživších nemala žiadne právne doklady, aby preukázala, že dom niekedy vlastnila alebo že ich dom vôbec existoval.

1910

1951

1928-38

💡 Vedeli ste, že

... stovky rómskych osád počas druhej svetovej vojny miestne úrady úmyselne zničili ?

... Rómovia dostali prvé či nančné odškodnenie za stratu svojho majetku až 50 rokov po skončení druhej svetovej vojny?

✎ Úloha

Ľudia dodnes vo vojnách prichádzajú o majetky a doklady. Aké to má pre nich dôsledky a čo môžu robiť?

📷 Fotografia

Policajná fotografia a rómskej osady v Unterschützene v rakúskom Burgenlande, zhotovená na konci dvadsiatych rokov. Regionálny archív v Burgenlande, Eisenstadt, Rakúsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/f>

F4 Evakuovaná: Sofia Taikon

Sofiu Taikon, poľskú Rómku, deportovali do Auschwitzu spolu s jej rodinou v roku 1943. V lete 1944 ju spolu s ďalšími väzňami presunuli do Ravensbrücku. V roku 1945, počas posledných mesiacov vojny, zahájil švédsky Červený kríž na čele s prezidentom Countom Folkem Bernadottem, evakuačný program pre Škandinávcov v nemeckých koncentračných táboroch. Biele autobusy označené symbolom Červeného kríža prepravili 15,000 väzňov do bezpečia, medzi nimi aj mnohé ďalšie národnosti. Sofia Taikon bola jednou z nich. Po vojne sa stala jednou z najrešpektovanejších predstaviteľiek švédskych Rómov. Zomrela v roku 2005.

💡 Vedeli ste, že

... Spojenci omylom zbombardovali konvoj Červeného kríža a tak zahynula väčšina tých, ktorí boli práve oslobodení z koncentračného tábora?

... Sofiin životný príbeh bol publikovaný vo forme komiksu?

✍ Úloha

Aký mohli mať Nárrodní socialisti na jar roku 1945 dôvod zrazu oslobodiť väzňov z koncentračných táborov? Na Sofiinej ruke bolo vytetované číslo Z4515. Skúste zistiť kde toto číslo dostala a čo znamenalo.

📷 Fotografia

Sofia Taikon ako mladá žena vo Švédsku. Zbierka Fóra žijúcej histórie, Štokholm, Švédsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/f>

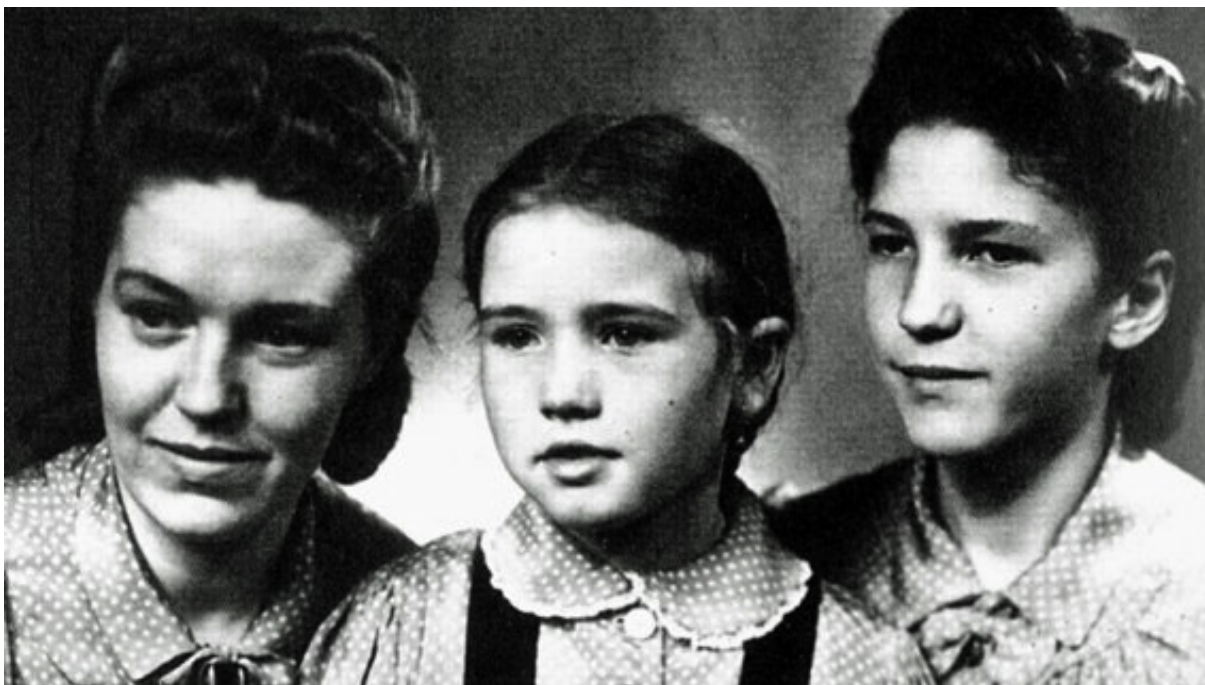
1940

1981

1955-63

F5 Oslobodená: Else Schmidt

Elsa Schmidt z nemeckého Hamburgu bola nevlastným dieťaťom Emila Matulu a jeho ženy. V roku 1943, keď mala 8 rokov, Elsu deportovali do Auschwitzu s ostatnými Rómami a Sintami. Mladá žena menom Wanda pomohla osamelému dieťaťu prežiť koncentračný tábor, zatiaľ čo jej nevlastný otec neustále žiadal úrady o oslobodenie jeho dcéry. V roku 1944 sa mu to konečne podarilo a Else presunuli z Auschwitzu do Ravensbrücku a prepustili do jeho opatrovníctva.

1910

1951

1943

💡 Vedeli ste, že

... že nemeckí autori Michail Krausnick a Lukas Ruegenberg spracovali príbeh Else Schmidt do ilustrovanej detskej knihy?

... že miestne úrady mali istú moc, aby zabránili deportáciám Rómov a Sintov?

✎ Úloha

Skúste zistiť viac o osude Else Schmidt a tiež o iných prípadoch, keď deti násilne odlúčili od ich rodičov a poslali do inej krajiny. Čo dnes viete o pokusoch zabrániť pred deportáciami ľudí z vašej krajiny?

📷 Fotografia

Else Schmidt so svojimi dvomi staršími nevlastnými sestrami v roku 1943. Centrálna rada nemeckých Sintov a Rómov, Heidelberg, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/f>

F6 Aktivista Za Rómske Práva: Karol Stojka

Po druhej svetovej vojne sa Karl Stojka stal úspešným podnikateľom v Rakúsku. Vo svojom voľnom čase začal kresliť obrázky svojich skúseností v koncentračných táborech Auschwitz, Buchenwald a Flossenbürg. Bol aktívnym členom Hnutia za práva Rómov a bojoval za rovnaké práva pre európskych Rómov, za ich oficiálne uznanie ako etnickú skupinu a za kompenzáciu pre preživších Rómov a Sintov za zlo, ktoré sa im udialo počas holokaustu.

1950

1991

1990

💡 Vedeli ste, že

... za svoju dlhoročnú prácu bol Karl Stojka pozvaný na audienciu k pápežovi Jánovi Pavlovi II., ktorý ho nazval "ambasádorom rómskych ľudí"?

✍ Úloha

Umenie je jedným zo spôsobov ako nezabudnúť. Nájdite ďalších umelcov, ktorých práca vyjadruje ich spomienky na holokaust. Predstavte vybraný príklad a vysvetlite váš výber. Existuje vo vašej krajine rómska alebo sintska organizácia? Čomu sa venuje?

📷 Fotografia

Scéna z tábora Lackenbach v Burgenlande, ktorú Karl Stojka namaloval v roku 1990. Olejová maľba je v súkromnom vlastníctve. Dokumentačné centrum rakúskych Rómov, Viedeň, Rakúsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/f>

F8 Spomienková Slávnosť V Auschwitzi

Počas noci 2. augusta 1944 zavraždili jednotky SS zostávajúcich 2897 rómskych a sintských väzňov "cigánskeho" tábora v Auschwitzi v plynových komorách. Pripomínanie si tejto tragickej udalosti sa stalo jednou z najdôležitejších verejných spomienkových ceremónií povojnovej európskej rómskej kultúry. Každý rok sa Rómovia a Sintovia z celej Európy zhromažďujú na mieste bývalého "cigánskeho" tábora.

1974

2015

2011

💡 Vedeli ste, že

... ešte celé desaťročia po skončení druhej svetovej vojny neexistovali žiadne pamätníky pripomínajúce genocídu Rómov a Sintov? Až v roku 1982 bola odhalená prvá pamätná tabuľa pre obete rómskeho a sintského koncentračného tábora v Dachau.

✍ Úloha

Je vo vašej krajine špeciálny deň venovaný spomienke na holokaust? Opíšte, ako vyzerá pamätné miesto rómskej a sintskej genocídy. Nachádza sa také vo vašom regióne?

📷 Fotografia

Spomienková slávnosť v koncentračnom tábore v Auschwitzi, 2. augusta 2011. Dokumentačné centrum rakúskych Rómov, Viedeň, Rakúsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/f>

F9 Medzinárodný Pamätník

Pamätník venovaný Sintom a Rómom v Európe zavraždeným režimom národných socialistov bol oficiálne predstavený v Berlíne v októbri 2012. Na hrane okolo vodnej nádrže je vrytá báseň talianskeho Róma Santina Spinelliho: "Vpadnutá tvár / vyhasnuté oči / studené pery / ticho / roztrhnuté srdce / bez dychu / bez slov / žiadne slzy." Pamätník sa nachádza v blízkosti nemeckého Bundestagu a Pamätníka zavraždeným Židom Európy.

1974

2015

2012

💡 Vedeli ste, že

... každý deň je do trojuholníka v strede pamätníku umiestnený čerstvý kvet?

... spomienka na genocídu je kľúčovým prvkom identity európskych Rómov a Sintov po roku 1945?

✎ Úloha

Vo svojej úvodnej reči Zoni Weisz, reprezentujúci Rómov a Sintov, povedal, že pamätník nie je koncom, ale začiatkom väčšieho záujmu o osud Sintov a Rómov. Čo tým podľa vás mal na mysli?

📷 Fotografia

Fotograf: Marko Priske. Nadácia Pamätníka zavraždeným Židom Európy, Berlín, Nemecko

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/f>

G1 Crest

Počas prvej svetovej vojny boli "cigánske" rodiny z Alsaska-Lotrinska internované v starom kláštore v dedine Crest na juhovýchode Francúzska. Stošesťdesiat mužov, žien a detí tam držali štyri roky. Desať z nich tam zomrelo.

💡 Vedeli ste, že

... počas prvej svetovej vojny bolo po Európe väznených v táborech mnoho civilistov ich vlastnými vládami pretože boli považovaní za bezpečnostné riziko?

✎ Úloha

Aké zákony má vaša krajina na ochranu ľudí, ktorí boli nezákonne zatknutí? Ktoré organizácie poskytujú podporu nezákonne zatknutým osobám a ako tieto organizácie pracujú?

📷 Fotografia

Rómska rodina z Lotrinska v internačnom tábore v južnom Francúzsku, kde ich držali štyri roky. Zbierka Emmanuela Filhola, Bordeaux, Francúzsko.

1910

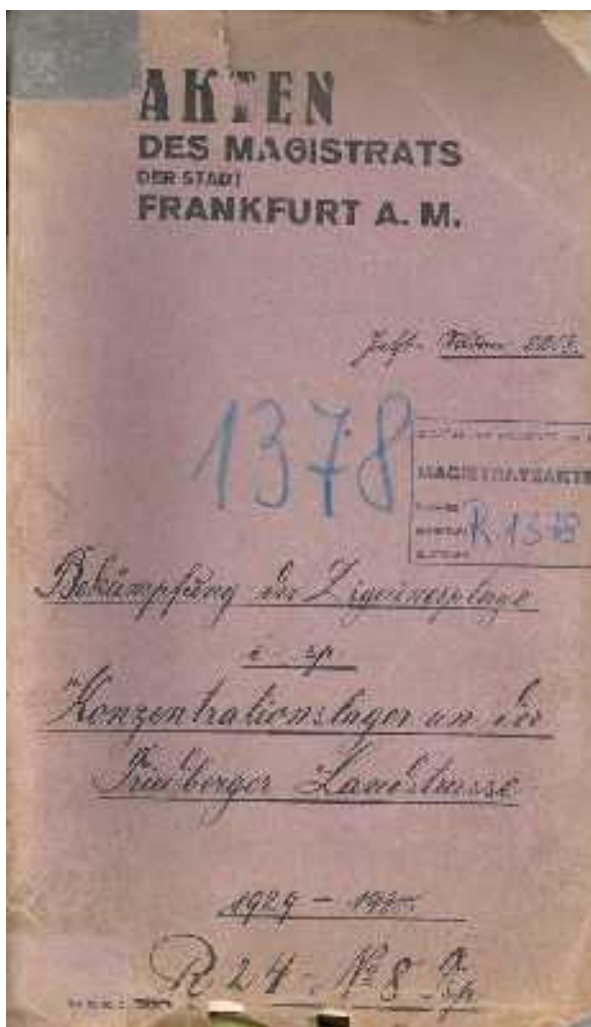
1951

1914-18

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/g>

G2 Frankfurt

V roku 1929 bol na okraji Frankfurtu vytvorený tábor pre lokálnych Rómov a Sintov. Výbor sa snažil donútiť Sintov a Rómov, aby opustili svoje domovy v meste. Mnohé rodiny, ktoré boli závislé na podpore lokálnych autorít, nemali na výber a museli ísť do tábora, kde boli nehygienické podmienky. Tábor zatvorili v roku 1935. Od roku 1937 posielali Rómov a Sintov z Frankfurtu a celého Hesenska do tábora na Dieselstrasse, kde v roku 1938 Výskumný inštitút pre rasovú hygienu a biológiu populácie Roberta Rittera začal robiť pokusy na väzňoch. Mnohých z nich následne deportovali do táborov smrti.

💡 Vedeli ste, že

... návrh na vytvorenie tábora bol podporený takmer všetkými politickými stranami?

✎ Úloha

Zistite, či úrady alebo inštitúcie vo vašej krajine donútili Rómov alebo Sintov sa vysťahovať. Zozbierajte na túto tému výstrižky z novín. Ako sa o týchto udalostiach písalo? Môžu verejné autority vo vašej krajine donútiť ľudí opustiť svoje domovy a žiť inde?

📷 Fotografia

Spis vytvorený v roku 1929 Frankfurtskou radou obsahujúci „Opatrenia proti rómskym výtržnostiam“ a založenie „Koncentračného tábora na ulici Friedberger Landstrasse“. Inštitút obecnej histórie, Frankfurt nad Mohanom, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/g>

1910

1951

1929

G3 Witzwil

V roku 1984 sa statok Witzwil zmenil na väzenie. Väzni museli pracovať na farme a kopať zavlažovacie kanály v okolitých mokradiach. Všetci Rómovia a Sintovia, ktorí od roku 1913 vstúpili na územie Švajčiarska, boli internovaní. Rodiny rozdelili a mužov poslali do Witzwilu na ťažkú prácu, až kým ich aj s rodinami nedeportovali.

1910

1951

1913-25

💡 Vedeli ste, že

... v roku 1888 sa Švajčiarsko stalo jednou z prvých európskych krajín, ktoré úplne uzavreli svoje hranice pred Rómami a Sintami?

... Švajčiarsko bolo tiež jednou z prvých krajín v Európe, ktorá vytvorila národný register "cigánov"? Písal sa rok 1911.

✎ Úloha

Čo sa stane s ľuďmi, ktorí prídu do vašej krajiny nelegálne? Pokúste sa nájsť informácie na internete od organizácií, ktoré poskytujú podporu utečencom.

📷 Fotografia

Väzni z väznice vo Witzwile vo Švajčiarsku, pracujúci na poliach. Súkromná zbierka Thomasa Huonkera, Zürich, Švajčiarsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/g>

H1 BERLIN-MARZAHN (D)

Zatiaľ čo sa diváci z celého sveta zhromažďovali v Berlíne na Olympijské hry v roku 1936, Rómovia a Sintovia žijúci v Nemecku boli nútení sa odsťahovať do "cigánskeho" tábora Marzahn. Opustiť tábor mohli iba v prípade, že šli do práce. V roku 1939 boli mnohí z nich deportovaní do koncentračného tábora Sachsenhausen na nútené práce. Ostatných Sintov a Rómov v roku 1943 deportovali do Auschwitzu, kde väčšina z nich zahynula.

1910

1951

1939

💡 Vedeli ste, že

... ešte dnes sú na Ukrajine, v Bulharsku a Taliansku mestá s "cigánskymi" tábormi, do ktorých sa miestni Rómovia musia večer, kým sa brány zamknú, vrátiť?

... sintsý boxer Jakob Bamberger sa kvalifikoval na účasť na Olympijských hrách v roku 1936, ale nacisti mu z rasových dôvodov zabránili sa ich zúčastniť?

✎ Úloha

Aký obraz Berlína sa nacisti snažili vytvoriť? Prečo? Kde inde sa nedávno stali podobné udalosti?

📷 Fotografia

Rodiny si varia v "cigánskom" tábore Marzahn na okraji Berlína v roku 1939. Nemecký federálny archív, Koblenz, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H2 KÖLN (D)

Prvý "cigánsky" tábor v Tretej ríši nezaložili predstavitelia Nacistickej strany alebo jednotky SS, ale nemecké obecné úrady. V roku 1935 mestská rada v Kolíne donútila 500 Sintov a Rómov opustiť svoje byty, domy a karavanové parky a následne ich presťahovala do nových "cigánskych" táborov na okraji mesta v Blickensdorfe. Podobné tábory boli zriadené v Hamburgu, Düsseldorfe, Essene a Hanoveri.

1910

1951

1937

💡 Vedeli ste, že

... počas Olympijských hier v Berlíne v roku 1936 Rómov a Sintov žijúcich v meste násilne presunuli do tábora Marzahn na okraji mesta, kde museli žiť v karavanoch? Mohli odtiaľ odísť, iba keď mali stálu prácu mimo tábora.

✎ Úloha

Zistite viac o násilnom presídľovaní či deportáciách ľudí v Európe. Kto rozhoduje o tom, kde môžu ľudia žiť a prečo? Ktoré organizácie proti tomu protestujú?

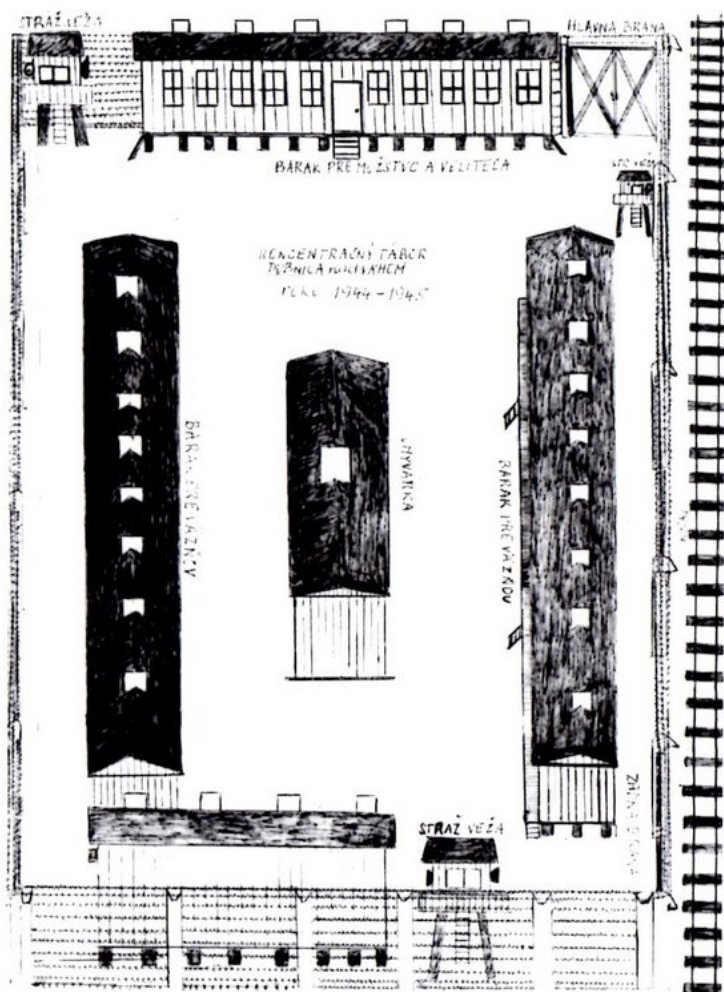
📷 Fotografia

Nemecká sintská rodina v tábore Blickendorf v Kolíne, 12. decembra 1937. Nemecký federálny archív, Koblenz, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H3 DUBNICA NAD VÁHOM (SK)

Dubnica nad Váhom bola miestom jedného z najväčších stavebných projektov na Slovensku: konštrukcie obrovskej priehrady na rieke Váh. Od roku 1942 do roku 1944 tu pracovali Rómovia na nútených prácach. Keď ostatných robotníkov prepustili, Rómov aj s ich rodinami presunuli do internačného tábora. Mnohí zo 700 väzňov zahynuli počas posledných dní vojny.

1910

1951

1942-45

💡 Vedeli ste, že

... podobné tábory boli aj v slovenských mestách Hanušovce nad Topľou, Ilave, Revúcej a v Ústí nad Oravou?

✎ Úloha

Ktorí politici alebo politické strany sa stále usilujú presadiť, aby ľudia, ktorí poberali sociálne dávky, museli pracovať? Čo si o tom myslíte?

📷 Fotografia

Kresba tábora zhotovená jedným z väzňov. Súkromná zbierka Karola Janasa, Považská Bystrica, Slovenská republika

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H4 DÜSSELDORF (D)

Bundesarchiv, Bild 146-1088-044-07
Foto: o. Ang. | 1937/1938 ca.

V roku 1937 boli Sintovia a Rómovia z Düsseldorfu donútení sa presťahovať do obecného "cigánskeho" tábora na ulici Höherweg. Tam žili v jednoduchých tehlových budovách so zamrežovanými oknami a oceľovými dverami, ktoré boli z vonku zamknuté. Tábor bol obkolesený plotom z ostnatého drôtu a väzni ho mohli opustiť len v prípade, že išli na nútené práce. V tábore zomrelo 9 ľudí. Ostatných väzňov deportovali v roku 1943 do Auschwitzu.

1910

1951

1937-43

💡 Vedeli ste, že

... veliteľ tábora bol policajt známy svojou krutosťou? Bežne huckal na väzňov svojho psa.

... Sintovia a Rómovia, ktorí prežili a po vojne sa vrátili do Düsseldorfu, boli ubytovaní v tom istom tábore?

✎ Úloha

O čom svedčí rozhodnutie poslať preživších späť do tábora po skončení vojny o postoj k Rómom a Sintom a aký bol vo všeobecnosti prístup k udalostiam, ktoré sa stali?

📷 Fotografia

"Cigánsky" tábor na ulici Höherweg v Düsseldorfe. Dokumentačné centrum nemeckých Sintov a Rómov, Heidelberg, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H5 GELSENKIRCHEN (D)

V roku 1937 boli po neustálom prenasledovaní a hrozbách sintskej a rómskej rodiny v Gelsenkirchene donútené sa presťahovať do obecného priestranstva určeného pre kočovníkov, ktoré strážili oddiely SA a kde museli platiť za využívanie pozemku. V apríli 1939 bolo v tábore v 51 karavanoch 45 rodín, spolu 237 ľudí. Neskôr presunuli rodiny na iné pozemky na Begenstrasse, ktoré vidieť na fotografií i. Niektoré rodiny utiekli do Kolína, ale odtiaľ väčšinu deportovali v roku 1940 do Poľska. Ostatní obyvatelia tábora v Gelsenkirchene boli deportovaní do Auschwitzu v roku 1943.

1910

1951

1937

💡 Vedeli ste, že

... veľké banícke a zbrojárske spoločnosti žiadali vyhostenie "cigánov" z nemeckého mesta Gelsenkirchen?

... mnohí Sintovia v Gelsenkirchene boli zamestnaní v oceľiarniach? Nacisti ich však všetkých podozrievali zo sabotáže a deportovali ich do koncentračných táborov.

✎ Úloha

Za akých okolností môžu byť dnes ľudia uväznení iba na základe podozrenia, že spáchali trestný čin? Kto môže vydať taký rozkaz?

📷 Fotografia

"Cigánsky" tábor na bývalej Begenstrasse v Uckendorfe, na predmestí Gelsenkirchenu. Dokumentačné centrum nemeckých Sintov a Rómov, Heidelberg, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H6 HAMBURG (D)

Niektorí z 1300 hamburských Sintov a Rómov žili na pozemkoch určených pre karavany na predmestí Harburg, iní žili v rôznych častiach mesta. V roku 1940 bolo 500 z nich deportovaných do táborov a giet v Poľsku. V marci 1943 národní socialisti deportovali ďalších 328 Rómov a Sintov z Hamburgu do Auschwitzu. Poslednú skupinu tam deportovali v apríli 1944.

1910

1951

1938

💡 Vedeli ste, že

... prvých Sintov a Rómov násilne presídlili a v niektorých prípadoch aj uväznili roky predtým, než presídlili a deportovali prvých Židov?

... podobné tábory boli aj v Hanoveri, Braunschweigu, Oldenburgu a Osnabrücku?

✎ Úloha

Zistite viac o nútenom presídlení alebo deportáciách ľudí v Európe. Kto rozhoduje o tom, kde by ľudia mali žiť a prečo? Ktoré organizácie proti tomu protestujú?

📷 Fotografia

Väzni z "cigánskeho" tábora Hamburg-Harburg v roku 1938 počas výsluchu políciou alebo možno zamestnancami ústavu na výskum rasy Roberta Rittera. Nemecký federálny archív, Koblenz, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H7 HODONÍN U KUNŠTÁTU (CZ)

Od roku 1942 do roku 1945 bol "cigánsky" tábor v Hodoníne u Kunštátu na Morave využívaný ako internačný tábor pre moravských Rómov. Podmienky, vrátane stravy a bývania, boli hrozivé. Z 1375 zadržovaných zomrelo 207 ľudí na rôzne choroby, prevažne na týfus.

1910

1951

1942

💡 Vedeli ste, že

... v roku 1939 Rómovia a Sintovia žijúci v Protektoráte Čechy a Morava tvorili iba 0,2 percenta populácie a že 90 percent z nich zahynulo počas holokaustu?

... českí žandári zohrávali hlavnú úlohu pri prenasledovaní a deportáciách českých Rómov?

✎ Úloha

Zistite, čo sa stalo Štefanovi Blahynkovi, českému dozorcovi v tábore po roku 1945. Niesol zodpovednosť za svoje skutky? Kto pracoval na montáži pamätníka obetiam v tomto tábore?

📷 Fotografia

Fotografi a rómskych žien a detí v internačnom tábore v Hodoníne u Kunštátu, zachytená O. Kucerym v roku 1942. Múzeum rómskej kultúry, Brno, Česká republika.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H8 KOMÁROM (H)

Tábor v Komárne slúžil ako centrálny zberný tábor pre maďarských Rómov, pokiaľ ich v roku 1944 nedeportovali na nútené práce do koncentračných táborov v Nemecku. Rómov najprv poslali do regionálnych "cigánskych" táborov a potom mnohí z nich museli pochodovať niekoľko stoviek kilometrov do Hviezdicovej pevnosti v Komárne. Muži a ženy, ktorí boli schopní pracovať, boli nútení kráčať ďalej do Nemecka. Mnohí z tých, čo ostali v tábore v Komárne, zomreli od hladu. Ďalší zomreli počas "pochodov smrti" do Nemeckej ríše. Z 10 000 väzňov, ktorí boli v pevnosti, prežilo približne iba 4000.

1974

2015

2006

💡 Vedeli ste, že

... o tábore v Komárne a jeho obetiach sa dodnes vie veľmi málo?

... počas posledných mesiacov druhej svetovej vojny, keď sa blížil front, boli väzni z mnohých koncentračných táborov posielaní na "pochody smrti" do iných táborov?

✎ Úloha

Aký význam mali "pochody smrti"? Zistite, či sa nejaké "pochody smrti" konali aj vo vašom okolí. Ak áno, kde?

📷 Fotografia

Fotografi a zhotovená v roku 2006 na cvičisku Hviezdicovej pevnosti v Komárne, v Maďarsku. V pozadí vidieť vstupy do žalárov, kde vžnili deportovaných Rómov. Súkromná zbierka Szabolcsa Szitu, Budapešť, Maďarsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H9 LACKENBACH (A)

„Cigánsky“ tábor v Lackenbachu bol založený viacerými okresnými radami v Dolnom Rakúsku a Viedenským mestským úradom. V tábore žilo až do 2000 ľudí v neľudských podmienkach, 273 tam zomrelo. Väzni boli často zamestnávaní v miestnych spoločnostiach na nútené práce. Z celkového počtu 4000 väzňov bolo v roku 1941 2000 deportovaných do Lodžu. Väčšinu ostatných v roku 1943 deportovali do Auschwitzu.

1910

1951

1940

💡 Vedeli ste, že

... tento tábor bol najväčší internačný tábor pre Rómov a Sintov v celej Tretej ríši?

✎ Úloha

PKde bol pri vašom bydlisku najbližší tábor pre Rómov a Sintov? Čo sa tam dnes nachádza na pripomínanie si udalostí, ktoré sa na mieste odohrali?

📷 Fotografia

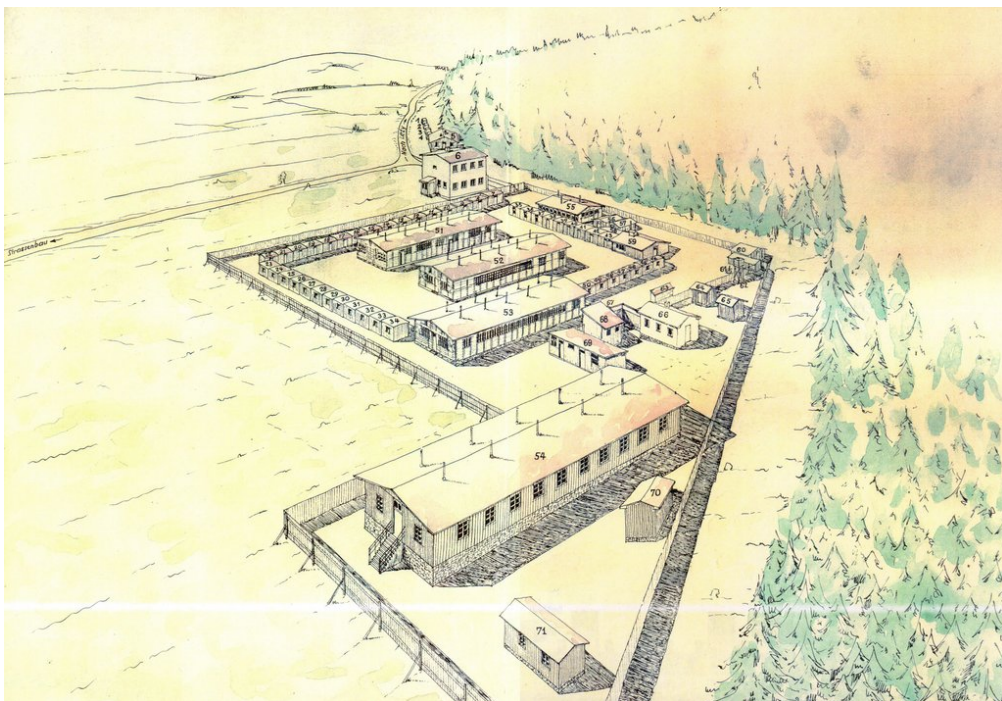
Fotografia viedenského policajta, ktorý dozerá na rómske rodiny deportované do tábora v Lackenbachu, 23. novembra 1940, v deň otvorenia tábora. Súkromná zbierka Leopolda Bannyho, Lackenbach, Rakúsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H10 LETY U PÍSKU (CZ)

“Cigánsky” tábor v obci Lety u Písku v Českej republike postavili v roku 1940 ako väznicu a pracovný tábor pre “neprispôsobivé živly”. Tábor mal kapacitu 600 ľudí, ale po tom, ako sa v auguste 1942 stal “cigánskym” táborom, väznili v ňom až 1392 mužov, žien a detí. 326 z nich tam zomrelo. Väčšinu väzňov v rokoch 1943 a 1944 deportovali do Auschwitzu.

1910

1951

1943

💡 Vedeli ste, že

... miesto, kde stál “cigánsky” tábor v Letoch u Písku je dnes farma na chov ošípaných? Rómski aktivisti sa od roku 1994 usilujú o jej zatvorenie, ale zatiaľ neúspešne.

... v roku 2012 sa Petr Nečas stal prvým českým premiérom, ktorý položil veniec na pamiatku prenasledovaných Rómov a Sintov v Letoch u Písku?

✎ Úloha

Aký je súčasný stav diskusie o bývalom tábore a ako sa dnes miesto využíva?

📷 Fotografia

Nákres pracovného a neskôr “cigánskeho” tábora v Letoch u Písku z roku 1943. Archív štátnej správy, Praha, Česká republika.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H11 LODZ (PL)

Prvé masové deportácie Rómov a Sintov z Rakúska do Poľska začali v novembri 1941. Transportovali ich do židovského geta v Litzmannstadte/Lodži. Z celkovo 5007 ľudí, prevažne z rakúskeho kraja Burgenland, 60 percent tvorili deti mladšie ako 12 rokov. 12 630 deportovaných zomrelo na týfus počas prvých pár týždňov a boli pochovaní v masových hrobách. Počas Vianoc v roku 1941 deportovali tých, čo prežili, na sever do vyhladzovacieho tábora Kulmhof/Chelmno.

1910

1951

1941-42

💡 Vedeli ste, že

... Lodž bol v roku 1939 nemeckými okupantmi premenovaný na Litzmannstadt?

... obeť "cigánskeho" tábora v Litzmannstadte nebolo možné identifi kovať?
... väčšinu detí deportovali do tohto tábora bez svojich rodičov?

✎ Úloha

Poznáte aj dnes nejaké prípady maloletých osôb bez sprievodu, žijúcich v táboroch? Kto sa o nich stará?

📷 Fotografia

Budova v "cigánskom" tábore v bývalom gete v Lodži v Poľsku. Pamätné múzeum holokaustu, Washington, Washington D.C., USA.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H12 MAXGLAN (A)

Okolo 230 Rómov a Sintov bolo držaných v malom internačnom tábore v Maxglan/ Leopoldskron-Moos na predmestí Salzburgu. Po roku 1939, keď bol zakázaný kočovný spôsob života, mohli rodiny opustiť tábor iba v prípade, že šli za prácou. Neskôr sa mohli dostať mimo tábor iba pod dozorom na nútené práce. V apríli 1943 deportovali z Maxglanu do Auschwitzu 160 Sintov, medzi nimi aj 17 detí narodených v tábore.

1910

1951

1940

💡 Vedeli ste, že

... známa nemecká filmová režisérka Leni Riefenstahl obsadzovala väzňov z tábora v rakúskom Maxglane vo svojom filme Nížina? Film Nížina bola melodráma odohrávajúca sa v Španielsku, pre ktorý režisérka potrebovala hercov s tmavými vlasmi a tmavou pleťou.

✎ Úloha

odrobne si preštudujte fotografiu. Aké otázky vám pri nej prídu na um? Akú emóciu vo vás fotografia a vyvoláva? Zistite viac o každodennom živote ľudí žijúcich v podobných situáciách dnes.

📷 Fotografia

Fotografiu sintských žien a detí v tábore v Maxglane pri Salzburgu v roku 1939 alebo 1940. Dokumentačné centrum nemeckých Sintov a Rómov, Heidelberg, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H13 MECHELEN / MALINES (B)

Tento tábor pre Rómov a Sintov založili v dedine Elewijt, na okraji belgického mesta Mechelen/Malines. Po nemeckej okupácii Belgicka v roku 1940 využívali staré vojenské baraky v Mechelen/Malines ako väzenie a internačný tábor pre politických väzňov ako aj Židov, Rómov a Sintov. V roku 1944 bolo 352 francúzskych a belgických Sintov a Rómov deportovaných z barakov Dossin do Auschwitzu. Iba 31 z nich prežilo. Rodiny z tábora Elewijt však do Auschwitzu deportované neboli.

1910

1951

1944

💡 Vedeli ste, že

... väčšina Rómov a Sintov z Francúzska a Belgicka nebola deportovaná do koncentračných táborov?

... pamätník v barakoch Dossin v roku 2012 zahŕňa aj výstavu o osudoch 352 deportovaných?

✎ Úloha

Čo vám táto fotografia a napovedá o podmienkach, v ktorých bol usporiadaný smútočný obrad? Porovnajte životné podmienky v tomto tábore s tým, čo viete o iných táboroch.

📷 Fotografia

Belgické rómske rodiny počas karu v tábore Elewijt na okraji Mechelen/Malines v roku 1944. Pamätník Dossin v Mechelen/Malines, Belgicko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H14 MONTREUIL-BELLAY (F)

Tábor Montreuil-Bellay v údolí rieky Loiry, ktorý fungoval od novembra 1941 do januára 1945, bol s 3000 väzňami najväčším internačným táborom pre Rómov a Sintov vo Francúzsku. Nebol to koncentračný, deportačný ani pracovný tábor. Žiaden z väzňov nebol poslaný do vyhladzovacieho tábora, ale viac ako sto ľudí tam počas rokov zadržiavania zomrelo. Vo Francúzsku bolo takýchto táborov viac ako štyridsať.

1910

1951

1941-46

Vedeli ste, že

... tábor strážili nielen francúzski policajti, ale tiež dobrovoľníci z okolitých dedín?

... mnohých Rómov a Sintov väznených v táboch v roku 1945 neoslobodili? Museli čakať do roku 1946, takmer 10 mesiacov po vojne.

Úloha

Čo mohli byť dôvody, pre ktoré rómske a sintske rodiny neboli oslobodené hneď po skončení druhej svetovej vojny?

Fotografia

Fotografi a skupiny detí v internačnom tábore Montreuil-Bellay, pravdepodobne zhotovená z jednej zo strážnych veží. Súkromná zbierka Jacquesa Sigota, Châteauneuf-les-Martigues, Francúzsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

H15 TRANSNISTRIA (UA)

V roku 1942 8-ročnú Anutu Branzan a jej rodinu násilne presídlili, rovnako ako 30,000 ďalších rumunských Rómov a Sintov, z Bukurešti do Podnesterska na hranici s Ukrajinou. Tábory zväčša pozostávali z jednoduchých chatrčí a mnohí deportovaní museli spať vonku na poliach a v stodolách. Anuta tam prežila dva roky hladu a nútených prác v neľudských podmienkach. Viac ako polovica ostatných deportovaných však neprežila.

💡 Vedeli ste, že

... Rumunsko má najväčšiu rómsku populáciu v Európskej únii, odhadom medzi 1,8 a 2,5 miliónom ľudí?

... približne polovica všetkých ľudí, ktorých ostatní považujú za Rómov, sami seba za Rómov nepovažujú? Na druhej strane polovica tých, čo Rómami skutočne sú, nie sú ani tak rozpoznateľní?

✍ Úloha

Vyberte si jeden moment zo života Anuty Branzan (pred presídlením, v tábore, po oslobodení) a napíšte list, ktorý vtedy mohla písať svojmu kamarátovi.

📷 Fotografia

Anuta Branzan (druhá sprava) a jej sestry v roku 1942. Fotografiu odфотографovala jej teta pár dní pred ich deportáciou, aby mala na svoje netere pamiatku. Súkromná zbierka Michelle Kelso, Ann Arbor, Michigan, USA.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

1910

1951

1942

H16 WEYER (A)

Sintské rodiny z Korutánska, Tyrolska, Salzburgu, Bavorska a obzvlášť z Horného Rakúska boli od januára 1941 deportované do tábora Weyer. Museli vykonávať nútené práce, kopali odvodňovacie kanály v okolitých mokradiach. 1. novembra toho istého roku všetkých deportovali do tábora v Lackenbachu v rakúskom Burgenlande. O niekoľko dní neskôr boli pravdepodobne "presídlení" do Lodžu v Poľsku, kde ich zabili.

1910

1951

1941

💡 Vedeli ste, že

... tábor slúžil v rokoch 1940 a 1941 ako "reformný pracovný tábor" pre údajne neprispôsobivých mužov? V roku 1941 ho zatvorili kvôli brutálnemu zaobchádzaniu a vraždám väzňov nacistickými dozorcami.

✎ Úloha

Porovnajte fotografiu a textom a povedzte, čo vás prekvapuje. Skúste opísať situáciu, v ktorej mohla byť fotografia a zachytená a vzťah, ktorý bol medzi fotografom a mužmi na obrázku.

📷 Fotografia

Mladí Sintovia v tábore Weyer odfotografovaní táborovým doktorom Aloisom Stauferom v lete 1941. Súkromná zbierka Andreeasa Maislingera, Innsbruck, Rakúsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/h>

I1 AUSCHWITZ-BIRKENAU (PL)

16. decembra 1942 vydal Heinrich Himmler rozkaz, že všetci "cigáni" žijúci v Nemeckej ríši musia byť deportovaní do Auschwitzu. Tento "Auschwitzký výnos" znamenal poslednú fázu plánu na vyhladenie "cigánov". Pre nemeckých, rakúskych a českých Rómov a Sintov začali v apríli 1943 masové deportácie do Auschwitzu. Viac ako 20,000 Rómov a Sintov bolo natlačených v 32 drevených chatrčiach v "cigánskom" rodinnom tábore v Auschwitzi. Do júla 1944 zahynulo 70 percent z nich. Tých, čo ešte boli schopní pracovať, previezli do iných koncentračných táborov. Zvyšných 2879 väzňov poslali do plynových komôr v noci 2. augusta 1944. 16. decembra 1942 vydal Heinrich Himmler rozkaz, že všetci "cigáni" žijúci v Nemeckej ríši musia byť deportovaní do Auschwitzu. Tento "Auschwitzký výnos" znamenal poslednú fázu plánu na vyhladenie "cigánov". Pre nemeckých, rakúskych a českých Rómov a Sintov začali v apríli 1943 masové deportácie do Auschwitzu. Viac ako 20,000 Rómov a Sintov bolo natlačených v 32 drevených chatrčiach v "cigánskom" rodinnom tábore v Auschwitzi. Do júla 1944 zahynulo 70 percent z nich. Tých, čo ešte boli schopní pracovať, previezli do iných koncentračných táborov. Zvyšných 2879 väzňov poslali do plynových komôr v noci 2. augusta 1944.

💡 Vedeli ste, že

... väzni z "cigánskeho" tábora sa vzbúrili? V máji 1944, keď niektorí z nich boli vybraní na splynovanie, vyhnali Rómovia a Sintovia jednotky SS preč z "cigánskeho" tábora palicami a kameňmi.

✍ Úloha

Existuje zoznam mŕtvych Rómov a Sintov, ktorých zabil v Auschwitzi. Navštívte webstránku Pamätníka v Auschwitzi a zistite viac.

📷 Fotografia

Vo vnútri chatrče - rozprestreté oblečenie sušili pomocou kachlí v strede obrázku. Toto je jediná známa fotografia a z "cigánskeho" tábora v Auschwitzi. Nemecký federálny archív, Koblenz, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/i>

1910

1951

1943-44

I2 BERGEN-BELSEN (D)

Do léta 1944 Spojenci postoupili natolik, že to nacisty přimělo, aby zavřeli koncentrační tábory. Na podzim téhož roku do Bergen-Belsenu dorazily desítky tisíc zcela vyčerpaných vězňů, kteří strávili řadu dní v železničních vagónech nebo na „pochodech smrti“. V zimě 1944/45 bylo v beznadějně přeplněném táboře drženo více než 60 000 vězňů včetně stovek Sintů a Romů, kteří tam byli převezeni z Buchenwaldu. Když tábor v dubnu 1945 osvobodily britské oddíly, našli tam vojáci hromady nepohřbených těl a většina přeživších byla na pokraji smrti hladem.

Vedeli ste, že

... v prvních několika měsících po osvobození tábora zemřelo následkem vyhladovění a vyčerpání 14 000 z těch, kdo tábor přežili? Polní nemocnice britské armády se jim snažily pomoci, ale tito lidé byli příliš zesláblí na to, aby se zotavili.

... v Bergen-Belsenu zemřelo přibližně 80 000 lidí?

Úloha

Zjistěte, jaké byly nejčastější příčiny úmrtí vězňů ve vězeních a internačních táborech za obou světových válek.

Fotografia

Vězni v koncentračním táboře Bergen-Belsen po osvobození. Mezinárodní pátrací služba, Bad Arolsen, Německo.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/i>

1910

1951

1945

I3 BELZEC (PL)

Prví Rómovia a Sintovia boli deportovaní do Poľska v apríli 1940. 2500 nemeckých Sintov a Rómov poslali do táborov v poľských mestách Belzec, Krychow a Siedlce. Väzňov z tábora Belzec nútili vykonávať stavebné práce pri hraniciach so Sovietskym zväzom. Pracovný tábor zatvorili v ten istý rok. Mnohí Sintovia utiekli a snažili sa prežiť v lesoch, ale nemecká polícia a armádne jednotky ich objavili a zatkli. Väčšinu nemeckých Rómov a Sintov deportovaných do Poľska v priebehu nasledujúcich rokov zabili. V roku 1942 a 1943 pôsobili jednotky SS vo veľkom vyhladzovacom tábore Belzec v rámci Operácie Reinhardt.

1910

1951

1940

💡 Vedeli ste, že

... pre Operáciu Reinhardt zriadili jednotky SS tri veľké vyhladzovacie tábory v mestách Belzec, Sobibor a Treblinka, kde bolo medzi rokmi 1942 a 1943 zabitých 2,4 milióna Židov a 50 000 Rómov a Sintov?

... nemecké úrady nazývali deportácie do koncentračných a vyhladzovacích táborov "presídlením"?

✎ Úloha

Prečo podľa vás nacisti používali eufemizmy ako "presídlenie" a "konečné riešenie"? Napadajú vám nejaké ďalšie príklady?

📷 Fotografia

Deportovaní Rómovia v tábore Belzec v roku 1940. Počas leta museli stavať v tábore baraky. Nemecký federálny archív Koblenz, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/i>

I4 BUCHENWALD (D)

Do roku 1938 boli stovky nemeckých Rómov a Sintov deportovaných do koncentračného tábora Buchenwald neďaleko mesta Weimar. V roku 1939 prišlo z mesta Dachau 600 rakúskych Rómov a Sintov, medzi nimi aj mnohí tínedžeri. V roku 1940 presunuli 500 Rómov a Sintov, ktorí prežili, do koncentračného tábora v Mauthausene. Keď bol vyhladzovací tábor v Auschwitzu v lete 1944 uzavretý, dorazilo do Buchenwaldu ďalších 1800 rómskych a sintskejších mužov. Z nich však v septembri 200 poslali späť do Auschwitzu, kde zahynuli. Okolo 1000 rómskych a sintskejších žien evakuovaných z Auschwitzu deportovali do rôznych častí tábora v Buchenwalde - Altenburgu, Schliebenu, Leipzig-Tauchu. Niektorí z nich prežili neľudské podmienky v továrňach na výrobu zbraní.

1910

1951

1945

💡 Vedeli ste, že

... koncentračný tábor Buchenwald mal v správe 129 menších táborov?

... na konci vojny nútili dozorcovia tých, čo prežili, k "pochodom smrti" do iných koncentračných táborov? Väzňov, ktorí boli príliš slabí pokračovať v ceste, na mieste zastrelili. Tisíce ich zabili len niekoľko dní pred koncom vojny.

✍ Úloha

Zistite, kde všade sa počas posledných mesiacov druhej svetovej vojny konali "pochody smrti". Zistite, či sa vo vašom okolí nachádzajú nejaké masové hroby. Ak áno, kto a prečo tam bol pochovaný?

📷 Fotografia

Koncentračný tábor Buchenwald po oslobodení. Nadácia Pamätníky Buchenwald a Mittelbau-Dora, Weimar, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/i>

I5 CHELMNO/KULMHOF (PL)

V decembri 1941, keď v "cigánskom" tábore v gete v Litzmannstadte v poľskom meste Lodž vypukla epidémia týfusu, bolo 4600 Rómov zabitých v splyňovacích nákladných autách, ktoré nacisti používali na ich transport do tábora v Chelme/Kulmhofe. Desať týždňov po príchode do Lodžu bolo všetkých 5007 rakúskych Rómov a Sintov mŕtvych. 4400 z nich je pochovaných v masových hrobch v lesoch okolo Chelma, spolu s 150 000 Židmi a tisíckami sovietskych vojnových väzňov.

1910

1951

1941-42

💡 Vedeli ste, že

... keď v marci 1942 znepokojení priatelia a príbuzní pátrali po deportovaných a žiadali o povolenie navštíviť ich v Poľsku, polícia ľuďom "presídleným" do Lodžu zakázala návštevy?

... "splyňovacie nákladné autá" boli prvýkrát použité na vraždenie mentálne chorých pacientov z nemocníc a ústavov?

✎ Úloha

Aké boli podmienky ľudí žijúcich v getách?
Aké boli dôsledky týchto životných podmienok?

📷 Fotografia

Splyňovacie auto MagirusDeutz, typ, ktorý sa používal v roku 1941 a 1942 na vraždenie rakúskych Rómov na ceste z "cigánskeho" tábora v Litzmannstadte do tábora smrti v meste Chelmno/Kulmhof. Archív Yad Vashem, dokument č. 1264/2, Jeruzalem, Izrael.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/i>

I6 DACHAU (D)

Prvé skupiny Rómov a Sintov deportovali do koncentračných táborov v roku 1938, ale masové deportácie do Dachau, Buchenwaldu a Ravensbrücku začali v roku 1939. Tisíciky rakúskych Rómov a Sintov boli poslaní na nútené práce. Keď deportovali fyzicky zdatných živateľov rodín, ich rodiny ostali závislé od sociálnej pomoci, čo donútilo mestské úrady k deportáciám ešte väčšieho počtu ľudí! Jednotky SS rozdelili väzňov v koncentračných táboroch do kategórií a na šaty im prišili symboly na rozpoznanie ich kategórie. Rómovia a Sintovia zväčša museli nosiť čierny trojuholník, ktorý označoval "anti-sociálnych" väzňov. Niektoré tábory mali samostatnú "cigánsku" kategóriu označenú hnedým trojuholníkom.

💡 Vedeli ste, že

... Rómovia a Sintovia boli v takmer každom koncentračnom tábore v Tretej ríši?

✎ Úloha

Identifi kačné číslo jedného z väzňov je 17093. Skúste o tomto mužovi zistiť viac.

📷 Fotografia

Rakúsky Róm v koncentračnom tábore Dachau, vyfotografovaný pre jednotky SS Friedrichom Franzom Bauerom. Archív Pamätníka v Dachau, Nemecko.

1910

1951

1938

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/i>

I7 FLOSSENBÜRG (D)

Národní socialisti plánovali tábor Flossenbürg ako koncentračný tábor na nútené práce v rámci politiky vyhladzovania prácou. To bol osud, ktorý čakal politických oponentov a hlavne „neprispôsobivých“ jedincov. Viac ako 1200 Rómov a Sintov bolo deportovaných do Flossenbürgu ako “protispoločenské živly” a boli nútení vykonávať extrémne náročnú fyzickú prácu, napríklad v okolitých baniach a blízkyh továrňach na výrobu zbraní.

1910

1951

1946

💡 Vedeli ste, že

... s blížiacim sa koncom vojny boli tisícky väzňov z koncentračného tábora Flossenbürg nútené k “pochodom smrti” do južného Nemecka?

... mnohých slabých a hladujúcich väzňov dozorcovia zastrelili počas posledných dní vojny v roku 1945? Jedným z preživších bol 14-ročný Karl Stojka.

✍ Úloha

Zistite, aké zákony platia pri zaobchádzaní s väzňami. Môžu byť nútení pracovať?

📷 Fotografia

Fotografi a koncentračného tábora Flossenbürg odфотографovaná v apríli 1946 po oslobodení tábora americkými jednotkami. Nadácia Pamätných miest v Bavorsku, Pamätné miesto koncentračného tábora Flossenbürg

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/i>

I8 JASENOVAC (HR)

Jasenovač, ktorý sa nachádza približne 100 kilometrov juhovýchodne od Záhrebu, bol najväčší koncentračný tábor v Chorvátsku. Bol postavený v roku 1941 a strážili ho členovia Chorvátskeho fašistického hnutia Ustaša. Doposiaľ bolo identifi kovaných 83 145 obetí. Najväčšiu skupinu tvorilo 50 000 Srbov a 16 000 Rómov.

1910

1951

1941-45

💡 Vedeli ste, že

... Rómov transportovali do táborov v dobytčích vagónoch? ... transportné dokumenty obsahovali iba číslo väzňov a nie ich meno?

... takmer žiaden Róm - bez ohľadu na vek a pohlavie - v tábore neprežil? ... neexistuje žiadna zhoda o presnom počte obetí?

✎ Úloha

Prečo je dôležité aj dnes, po viac ako 70 rokoch, poznať identitu obetí?

📷 Fotografia

Rómske ženy a deti v ženskom tábore Stara Gradiška, ktorý bol súčasťou koncentračného tábora Jasenovač. Pamätník Jasenovač, Chorvátsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/i>

I9 MAUTHAUSEN (A)

Koncentračný tábor Mauthausen v Hornom Rakúsku bol jedným z najväčších v Tretej ríši - s viac ako 200 000 väzňami, prevažne sovietskymi vojnovými zajatcami, Židmi a politickými väzňami. Od roku 1938 do roku 1945 tu zomrelo približne 100 000 ľudí. Medzi 500 rómskymi obeťami bol aj otec Karla Stojku, ktorý bol jedným z prvých Rómov deportovaných do tábora v roku 1939. Karl Stojka v roku 1994 odhalil pamätnú dosku na mieste bývalého koncentračného tábora.

1960

2001

1994

💡 Vedeli ste, že

... mnohí väzni zomreli v okolitých baniach, ktoré spravovali jednotky SS?

... väzni, ktorí boli príliš slabí na nosenie ťažkých kameňov, boli na mieste zastrelení?

✍ Úloha

Zistite, či sa genocída Rómov a Sintov pripomína vo vašej krajine a ak áno, ako.

📷 Fotografia

Odhaľovanie prvej pamätnej dosky pre obeť genocídy Rómov a Sintov v bývalom koncentračnom tábore Mauthausen, Rudolfom Sarközim, Karlom Stojkom a Mongom Stojkom (zľava), 27. apríla 1994. Dokumentačné centrum rakúskych Rómov, Viedeň, Rakúsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/i>

I10 RAVENSBRÜCK (D)

Väčšina z 152 000 väzňov v koncentračnom tábore Ravensbrück v severnom Nemecku boli ženy, mnohé z nich Rómky a Sintky, ktoré boli do tábora deportované aj s malými deťmi. Z 28 000 obetí tábora je identifi kovaných po mene iba 16 500.

1910

1951

1939-45

💡 Vedeli ste, že

... prvá obeť, ktorá zomrela v Ravensbrücku, bolo 16-ročné rómske dievča z Rakúska? Bola taká chudá, že sa dokázala podplaziť popod ostnatý drôt. Ale jej útek odhalili, chytili ju a vrátili späť do tábora, kde ju odsúdili na bitku policou - trest, ktorý slabé dievča nemalo šancu prežiť.

✎ Úloha

Zistite viac o podmienkach, v ktorých žili a pracovali ženy v Ravensbrücku. Ako je možné, že takmer štvrtina väzenkýň zomrela? Čo môžeme urobiť pre to, aby sme si pripomínali nespočetné množstvo neznámych obetí?

📷 Fotografia

Rakúske Rómky v koncentračnom tábore Ravensbrück vyrábajúce pod dohľadom trstinové rohožky. Archív Pamätníka v Ravensbrücku, Nemecko

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/i>

I11 TOPOVSKE ŠUPE (SR)

V auguste 1941 nemecká vojenská a civilná správa zriadila koncentračný tábor pre srbských Židov, Rómov a politických väzňov na mieste zvanom "Topovske Šupe" - súboru bývalých vojenských kasární a skladov v centre Belehradu. Tábor, ktorý bol riadený s pomocou srbských kolaborantov, slúžil ako väzenie pre približne 5 000 židovských mužov a približne 1 500 rómskych mužov, ktorí boli neskôr zastrelení na rôznych popravných miestach v okolí Belehradu.

1910

1951

1941

💡 Vedeli ste, že

... na miestach mnohých táborov, ktoré prevádzkovali národní socialisti už pred nacistickou érou, existovali vojenské alebo civilné tábory. Mnohé z nich sa ešte desaťročia - pred nacistickou érou aj po nej - využívali ako vojenské tábory, zadržiacie centrá alebo utečenecké tábory.

✎ Úloha

Vyberte si tábor, ktorý fungoval počas nacistickej éry v okolí vášho bydliska, a preskúmajte jeho históriu vrátane obdobia pred a po ňom. Kto riadil tábor a ktorí ľudia v ňom boli zadržávaní alebo ubytovaní?

📷 Fotografia

Vchod do Topovských Šup z Tabanovačky ulice v belehradskej štvrti Autokomanda pred druhou svetovou vojnou. Zdroj: Rena Redle, Milovan Pisarri: Mesta stradanja i antifašističke borbe u Beogradu. Priručnik za čitanje grada, Beograd, 2014.

<https://romasintigenocide.eu/sk/i>

I12 WESTERBORK (NL)

Tábor Westerbork v Holandsku bol založený v roku 1938 ako utečenecký tábor pre nemeckých a rakúskych Židov, ktorí utiekli z Tretej ríše. Keď v máji 1940 Nemecko obsadilo Holandsko, Westerbork sa stal tranzitným táborom pre holandských Židov, Rómov a Sintov, ktorí boli ďalej deportovaní do Auschwitzu, Sobiboru a ďalších táborov. V máji 1944 zatkli a presunuli do Westerborku 574 "obyvateľov karavanov". Tam ich vypočúvali a 245 z nich, ktorých nacisti označili za "cigánov", deportovali do Auschwitzu. Prežilo ich iba tridsať.

1910

1951

1944

💡 Vedeli ste, že

... 64 rómskych a sintsých väzňov sa zachránilo pred deportáciou vďaka švajčiarskym a talianskym pasom?

... 200 ľudí bolo oslobodených, lebo ich nepovažovali za Rómov či Sintov, ale "kočovníkov"?

✎ Úloha

IPrečo si myslíte, že s ľuďmi, ktorí mali švajčiarske a talianske pasy, bolo zaobchádzali inak? Prečo podľa vás nacisti oslobodili "kočovníkov", ale Rómov s Sintov deportovali?

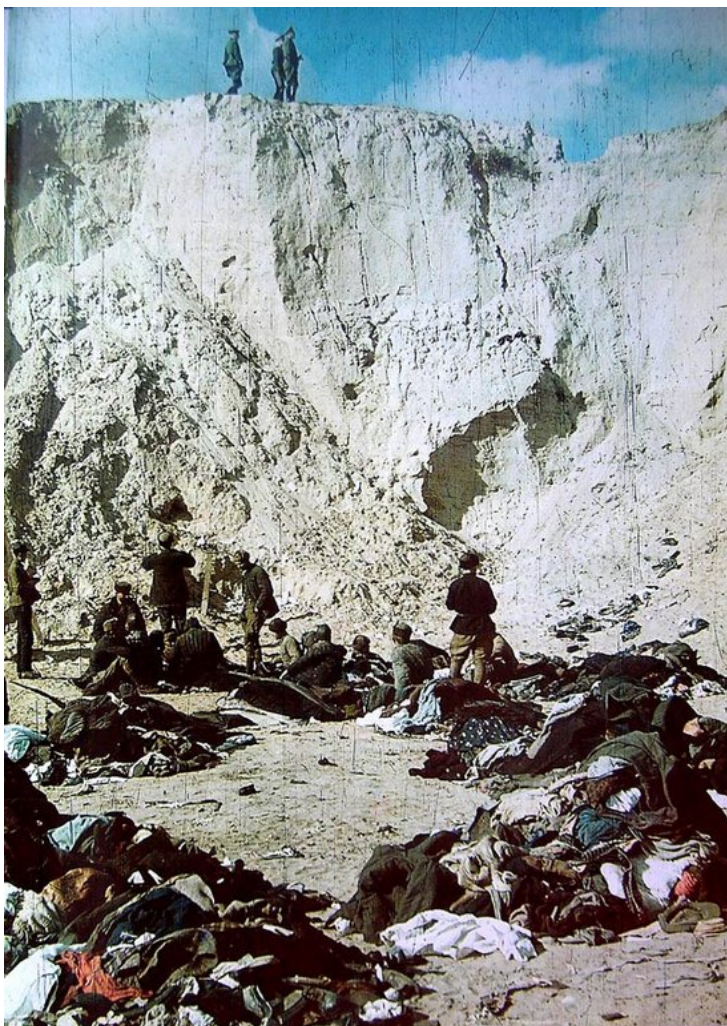
📷 Fotografia

Fotografi a "hlavnej ulice" v tábore Westerbork odfofená v roku 1944 židovským väzňom na povel táborového veliteľa, pravdepodobne z horného poschodia budovy veliteľstva.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/i>

J1 BABYN YAR (UA)

Roklina Babin Jar neďaleko ukrajinského hlavného mesta Kyjev bola miestom jednej z najväčších masakrov spáchaných počas druhej svetovej vojny. Počas rokov 1941 až 1943 zabili jednotky SS desiatky tisíc Židov, Ukrajincov, Rómov a Sintov a pochovali ich telá v obrovských masových hroboch. Masakre začali zabitím 37,771 Židov z Kyjeva v dňoch 29. a 30. septembra 1941. Počas nasledujúcich mesiacov boli v Babin Jar zabití a pochovaní aj väzni z piatich miestnych "cigánskych" táborov.

💡 Vedeli ste, že

... z celkového počtu obetí sa podarilo doteraz identifikovať iba približne 10 percent?

... ruský skladateľ Dmitrij Šostakovič venoval obetiam z Babin Jar symfóniu?

... nemeckí vojaci pred svojim ústupom exhumovali a spálili tisíce tel z Babin Jar, aby zahladili všetky stopy? Popol rozprášili na priľahlých poliach.

✍ Úloha

Porovnajte rolu rôznych skupín páchatel'ov, ktorí sú na obrázku.

📷 Fotografia

Kopy oblečenia, ktoré patrilo obetiam masového vraždenia v Babin Jar. Štyria muži v rokline sú pravdepodobne členovia ukrajinskej pomocnej jednotky SS. Nemecký federálny archív, Koblenz, Nemecko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/j>

1910

1951

1941-43

J2 HRASTINA (HR)

V apríli 1945, iba niekoľko dní pred koncom vojny, chytili príslušníci ustupujúcich nemeckých jednotiek SS 43 nemeckých Sintov, ktorí utiekli do Chorvátska a skrývali sa v dedine blízko Záhrebu. Niekoľkých z nich mučili a napokon všetkých - mužov, ženy aj deti - zabili a spálili v stodole. Jedným z obetí bol Max Bamberger (pozri stranu A.2).

💡 Vedeli ste, že

... mnohí Sintovia a Rómovia sa pokúsili utiecť za hranice do bezpečných krajín ako Švajčiarsko, ale väčšinou im nebolo povolené vstúpiť do krajiny, podobne ako mnohým Židom a politickým utečencom? Jedným z takýchto utečencov, ktorému švajčiarske úrady nedovolili vstúpiť do krajiny, bol známy jazz

✎ Úloha

Čo viete zistiť o švajčiarskom pohraničnom strážcovi Paulovi Grüningerovi, ktorý pomohol mnohým utečencom dostať sa do Švajčiarska? Kam by ste šli, keby ste museli utiecť z vašej krajiny? Ako by ste to urobili?

📷 Fotografia

Sint Max Bamberger na fotografii i z roku 1935. Dokumentačné centrum nemeckých Sintov a Rómov, Heidelberg, Nemecko

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/j>

1910

1951

1935

J3 SZCZUROWA (PL)

Na fotografii i je záber zo svadby v poľskej dedine Szczurowa, v ktorej rómske rodiny so svojimi susedmi žili v mieri počas celých generácií a uzatvárali manželstvá s rodinami roľníkov. V roku 1943 obklúčili nemecké jednotky dedinu a zhromaždili 94 rómskych mužov, žien a detí. Zobrali ich na miestny cintorín a tam ich popravili.

1910

1951

1943

💡 Vedeli ste, že

... len na území bývalého Generálneho Gouvernementu pre okupované poľské územia odhalili viac ako 200 masakrov poľských Rómov a Sintov, a že ich pravdepodobne bolo ešte oveľa viac?

... prvý pamätník pripomínajúci genocídu európskych Rómov bol v roku 1966 postavený práve v dedine Szczurowa? A ostal jediným takým pamätníkom v celej Európe ešte počas nasledujúcich 30 rokov.

✍ Úloha

Navštívte stránku www.romasintigenocide.eu a zistite viac o Krystyne Gilovej, ktorá masaker prežila.

📷 Fotografia

Navštívte stránku www.romasintigenocide.eu a zistite viac o Krystyne Gilovej, ktorá masaker prežila.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/j>

J4 SABAC (SRB)

V roku 1941 boli Rómovia z regiónu Mačva v Srbsku spolu s viacerými Židmi zajatí a odvezení do koncentračného tábora v Šabaci, kde ich všetkých 2 100 zastrelili popravné čaty nemeckého Wehrmachtu.

1910

1951

1941

💡 Vedeli ste, že

... nemecká armáda popravila sto civilistov za každého jedného nemeckého vojaka, ktorého zabili partizáni na Balkáne? Pár dní pred masakrom v Šabaci v boji s juhoslovanskými partizánmi zahynulo 21 nemeckých vojakov.

... v Rusku a na Ukrajine medzi rokmi 1941 a 1945 jednotky SS a fašistické milície zavraždili desaťtisíce Rómov a Sintov?

✎ Úloha

Na fotografi i môžete vidieť svedka celej udalosti. Čo, podľa vás, o tom povedal v ten večer svojmu priateľovi?

📷 Fotografia

Zajatí Židia a Rómovia sú odvádzaní nemeckými vojakmi na popravu v Šabaci. Archív Jad Vašem, Jeruzalem, Izrael.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/j>

J5 VÁRPALOTA (H)

Vo februári 1945 zavraždili členovia maďarskej fašistickej Strany šípových krížov s miestnymi policajnými dôstojníkmi 123 maďarských Rómov z Várpaloty a Székesfehérváru. Obete si museli sami vykopať hroby a potom ich zastrelili. Dve ženy vraždenie prežili. Masový hrob teraz leží pod hladinou jazera Grabler, nedaľeko Inoty, predmestia Várpaloty

1974

2015

2008

💡 Vedeli ste, že

... podobné masakre sa diali vo viacerých maďarských mestách a dedinách?

... v roku 1998 miestne úrady odmietli povolenie na výstavbu pamätníka obetiam masakru?

✎ Úloha

Navrhňte pamätnú dosku a napíšte text pripomínajúci masaker vo Várpalote

📷 Fotografia

azero Grabler nedaľeko dediny Inota, leto 2008. Súkromná zbierka Jánosa Bársonyho, Budapešť, Maďarsko.

<https://www.romasintigenocide.eu/sk/j>